

TA GREP! Ressurshefte for yrkesretting og relevans i fellesfaget engelsk

Ta grep - med kompetansemål og læringsmål på tvers av fag

Ta grep - i metodikken

Ta grep - i vurdering av muntlig kompetanse

Ta grep - i organisering og planlegging for tverrfaglig samarbeid

Ta grep - i kontakt med lokalt næringsliv



Ta grep! Ressurshefte for yrkesretting og relevans i fellesfaget engelsk

Ansvarlig redaktør: R. Steinar Nybøle, leder, Fremmedspråksenteret

Redaktør: Karin Dahlberg Pettersen (nasjonal koordinator for engelskfaget i FYR)

Forfatter: Karin Dahlberg Pettersen

Medforfatter: Svein Anders Kvellestad (prosjektmedarbeider i FYR)

Bidrag fra FYR-koordinatorer i engelsk: Lisbeth Andersland, Jan Espen Andresen, Kristin Befring, Tanja Berg, Inger Margrethe Elden, Dianna Florence Evans, Bente Hagelund, Bronia Hamilton, Siw-Aina Holck, Knut Sverre Johnsen, Astrid Myskja, Bjarne Skuggen, Liv Randi Stenberg og Kirsti Thomassen.

I de viste undervisningsoppleggene, er utvikler av disse nevnt under hvert enkelt opplegg.

Hftet er utarbeidet i forbindelse med FYR-skoleringen for engelsklærere og programfaglærere i videregående opplæring.

Foto forside: Kjell S. Stenmarch, Gml. Fredrikstad ©Fremmedspråksenteret

Utgivelsessted: Halden



Ta grep! Ressurshefte for yrkesretting og relevans i fellesfaget engelsk
Fremmedspråksenteret 2015.

ISBN: 978-82-8195-073-3 (trykket), 978-82-8195-074-0 (på nett)

Layout: Karin Dahlberg Pettersen. Trykket: Høgskolen i Østfold

Ta grep! Ressurshefte for yrkesretting og relevans i fellesfaget engelsk

Dette heftet tar utgangspunkt i FYR-prosjektet og den oppgaven Fremmedspråksenteret har hatt i prosjektet. Hensikten med heftet er å gi inspirasjon og ideer til arbeidet med yrkesretting og relevans i engelskfaget.

I *Rammeverk for FYR-prosjektet (2014 – 2016)* definerer Utdanningsdirektoratet målet for FYR (Utdanningsdirektoratet 2014):

"Siktemålet med FYR er å forbedre yrkesrettingen av fellesfagene på yrkesfaglige utdanningsprogram for å øke elevenes motivasjon og for at elevene lettere skal se nytteverdien av fellesfagene. Satsingen skal sikre at elever i de yrkesfaglige utdanningsprogrammene får en opplæring i fellesfagene matematikk, norsk, engelsk og naturfag som oppleves som relevant for deres hverdag og er yrkesrettet mot fremtidig arbeidsliv."

Nøkkelelementer i FYR er:

- kompetanseutvikling for lærere
- utvikling av læringsressurser
- utvikling av metodiske grep
- utvikling av en kultur for samarbeid på skolene for å bedre yrkesrettingen

Rammeverket sier videre:

"[...] OECD har, som inngangen til prosjektet Innovative Learning Environments (2009-2014), invitert noen av de mest innflytelsesrike forskerne fra hele verden til å sammenfatte forskningen om hvilke betingelser vi vet må være tilstede for å få til god læring. Basert på denne forskningen om læring konkluderer OECD med følgende betingelser for læring:

- Gjøre læring til det sentrale, oppmuntre engasjement, og være et sted der elevene forstår seg selv som lærende.
- Sikre at læringen er en sosial og ofte samarbeidsbasert aktivitet.
- Være følsomme for elevenes motivasjon og betydningen av emosjoner.
- Være sensitive overfor individuelle forskjeller, inkludert forskjeller i forkunnskaper.
- Være utfordrende for hver enkelt elev, men uten for stort press.
- Bruke vurderinger som er tilpasset oppgavene med sterk vekt på formativ tilbakemelding.
- Fremme horisontal sammenheng på tvers av aktiviteter og fag, både innenfor og utenfor skolen.

Disse betingelsene for læring er framkommet som følge av dagens kunnskap om læring. Denne kunnskapen er derfor viktig for at skolen skal lykkes med fag- og yrkesopplæringen i et komplekst samfunn. Kunnskapen danner også grunnlag for tenkningen, innretning og organisering av FYR." (ibid.)

I arbeidet med heftet bygger vi på dette grunnlaget og viser noen eksempler på hvordan lærere og skoler arbeider med yrkesretting og relevans i fellesfaget engelsk, samt at vi gir mange metodiske tips som også våre FYR-koordinatorer i engelsk har bidratt med. Engelskkunnskaper og -ferdigheter er en viktig del av elevenes yrkeskompetanse, både når det gjelder å forholde seg til arbeidslivets sjangre innen lesing og skriving, å kunne kommunisere muntlig i et stadig mer internasjonalt arbeidsliv og for personlig utvikling. I dette formatet er det kun plass til noen eksempler og kortfattede forklaringer. Vi har viet metodikkdelen størst plass og har her lagt særlig vekt på arbeidsmåter som fremmer læring i fellesskap, kritisk refleksjon og muntlig kommunikasjon. Se også

Fremmedspråksenterets nettsider og NDLA, som er felles delingsplattform for FYR-prosjektet, for flere ideer og fullstendige undervisningsopplegg.

Hftet er inndelt i fem seksjoner:

Ta grep – med kompetansemål og læringsmål på tvers av fag

Ta grep – i metodikken

Ta grep – i vurdering av muntlig kompetanse

Ta grep – i organisering og planlegging for tverrfaglig samarbeid

Ta grep – i kontakt med lokalt næringsliv

Halden, september 2015

Karin Dahlberg Pettersen (redaktør)

TA GREP!

Ressurshefte for yrkesretting og relevans i fellesfaget engelsk

Innhold

Del 1: Ta grep - med kompetansemål og læringsmål på tvers av fag

Innledning

Eksempel 1-10: Utdrag av undervisningsopplegg for yrkesfagprogrammene

Del 2: Ta grep - i metodikken

Innledning

Å arbeide med begreper

Å ta stilling til tekstens innhold

Å stille spørsmål

Rolleskriving - å skrive med sender og mottaker for øye

Cooperative learning – læring i fellesskap

Andre idéer for muntlig trening

Noen IKT-ressurser for øving av vokabular og lærestoff

Lyttetekster og podcaster i undervisningen

Del 3: Ta grep - i vurdering av muntlig kompetanse

Del 4: Ta grep - i organisering og planlegging for tverrfaglig samarbeid

Innledning

Auditorium i verkstadhallen

Årshjul – eit nyttig verktøy i FYR-arbeidet

Handlings-/strategiplan frå Ringsaker vidaregåande skule (utdrag)

Vekslingsmodellen: Mere bedrift – mindre klasserom

Talenter i vekslingsmodell

Vekslingsmodell og hospitering

Del 5: Ta grep - i kontakten med lokalt næringsliv

Innledning

Hospitering – ut å sanke kunnskap og nye idéer – i grise fjøset

Engelsklærer på bilverkstad

Tett samarbeid mellom Sykkylven vidaregåande skule og Ekornes

Saugbrugs ut i skolen – skolen inn i Saugbrugs

Olav Duun vgs. i Namsos: Samarbeid om bygging av passivhus

Referanser og bildekilder

Del 1

TA GREP -

**med kompetansemål og læringsmål
på tvers av fag!**

DEL 1: TA GREP – MED KOMPETANSEMÅL OG LÆRINGSMÅL PÅ TVERS AV FAG

Som engelsklærer på yrkesfaglige utdanningsprogram, ønsker man seg noe kunnskap om elevenes valg av yrkesfag. Det tar tid å opparbeide seg programfagkompetanse, særlig hvis man underviser på flere utdanningsprogram. Men det er mulig å begynne i det små.

Trøndelag Forskning og Utvikling AS (TFoU), som hadde forskningsoppdrag knyttet til FYR-prosjektets første fase, 2012-2014, rapporterer i sin hovedkonklusjon at "klasseromstudien viser at lærere med god klasseledelse, stor faglig trygghet og generelt god kommunikasjon og kontakt med elevene, lykkes best med yrkesretting – også når de ikke har spesielt god innsikt i yrkesfagene. Disse lærerne demonstrerer også at de kan lage en relevant undervisning uten å yrkesrette undervisningen i spesielt stor grad. Men at elevene opplever undervisningen som relevant, er av særlig betydning for effektene av yrkesretting." (*Yrkesretting og relevans i fellesfagene. Hovedrapport med sammenstillinger og analyse*. Trøndelag Forskning og Utvikling AS. 2014:16).

Hva legger vi i begrepene yrkesretting og relevans?

"Yrkesretting defineres blant annet som å bruke fagstoff, læringsmetoder og vokabular i undervisningen som har relevans for den enkeltes yrkesutøvelse. Undervisningen skal vise hvordan kompetanser fra fellesfaget blir brukt og kommer til nytte i programfagene og i fremtidig jobb.

Kompetansemålene i fellesfagene skal ses i sammenheng med kompetansemålene i programfagene, og lærestoff og arbeidsmåter i fellesfagene skal på grunnlag av dette rettes inn mot yrkesfagene. Grunnleggende ferdigheter er integrert i læreplanene på fagenes premisser og opplæring i grunnleggende ferdigheter er derfor en del av arbeidet med yrkesretting.

Relevans defineres som å bruke fagstoff, læringsmetoder, læringsarenaer og fagterminologi i opplæringen, som har relevans for yrkesutøvelse og voksenliv. Undervisningen tar utgangspunkt i elevens forståelse, erfaringer, ferdigheter og det som kan gi eleven mestring. Læreren møter elevene der de er og kan motivere elevene. Relevans vil dermed omhandle både yrkesfaglige tema og temaer som er felles for alle elever".

(*Rammeverk for FYR-prosjektet 2014 – 2016*. Utdanningsdirektoratet).

Læreplanen i engelsk, som ble revidert i 2013, åpner for mange muligheter for yrkesretting og relevans. Vi har hele 7 kompetansemål som inneholder 'knyttet til eget utdanningsprogram', så det er umulig **ikke** å yrkesrette. De fleste av de resterende kompetansemålene vil også kunne inngå i arbeidet med yrkesretting og relevans.

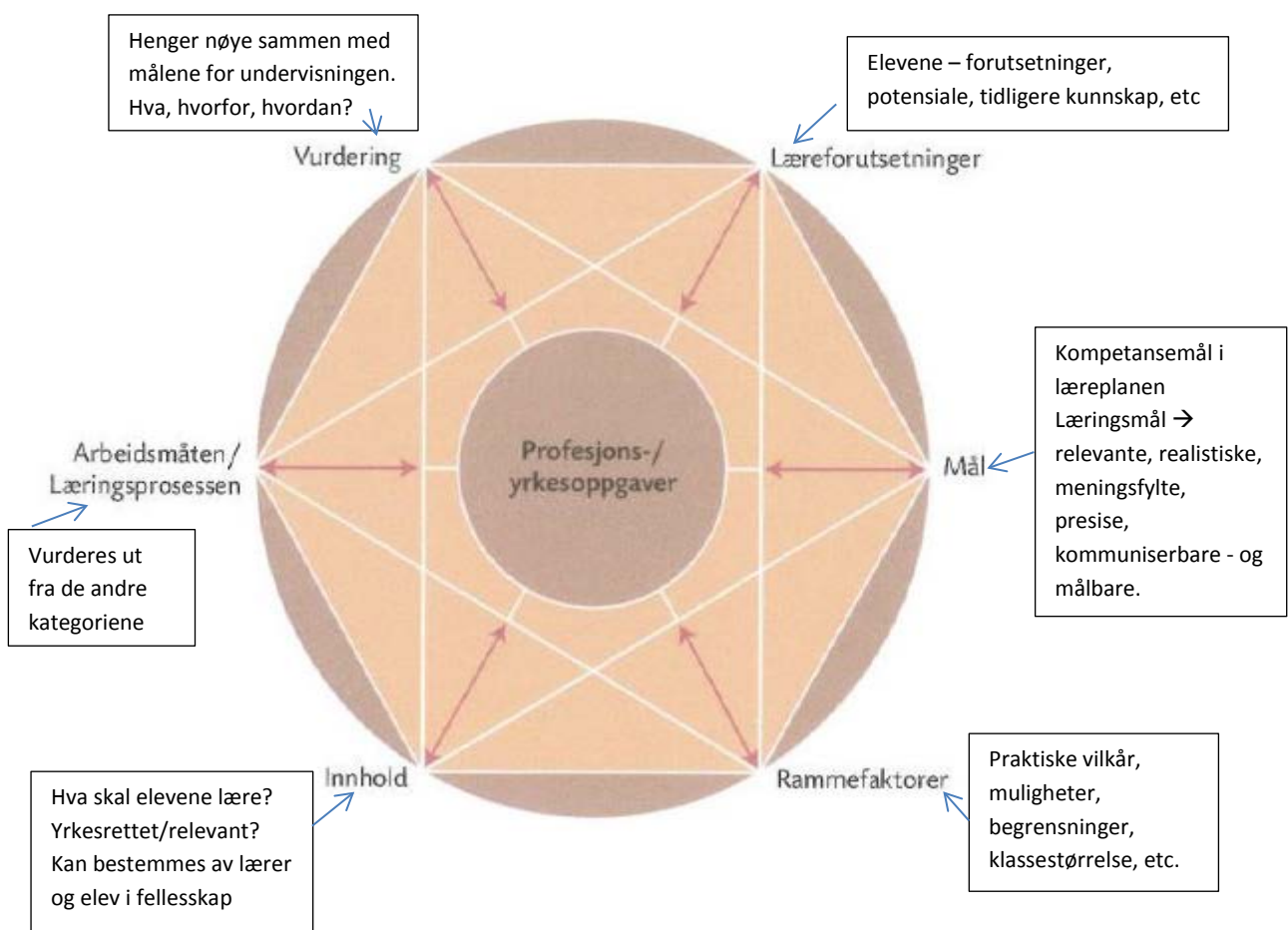
I FYR-prosjektets første fase arbeidet vi med engelskfagets faglige innhold og arbeidsmåter og utviklet opplegg som koblet kompetansemål fra læreplanene i engelsk sammen med kompetansemål fra programfaget. Dette samsvarer med resultatene fra TFoU om hvordan yrkesretting ofte foregår (ibid.), og for mange lærere er det et første steg i arbeidet med yrkesretting eller relevans. Et steg videre er å yrkesrette fellesfagene med utgangspunkt i programfagenes faglige innhold og la



Gazebo Life. Fotografi fra Bygg- og anleggsteknikk, Charlottenlund vgs. (m. tillatelse).

kompetansemålene i fellesfaget støtte opp om mål i programfaget. Elevene vil se relevans i flere deler av fellesfaget ved at dette integreres. Ytterligere et steg videre er å integrere fellesfag og programfag i felles prosjekter der det arbeides mot mål fra både fellesfag og programfag. Dette med utgangspunkt i programfaget og med vektlegging av de mål fra fellesfaget som er nødvendig for å løse oppgaver i prosjektene. Med tanke på elevenes forståelse av nytteverdien av fellesfagene, er kanskje det siste det ideelle – de ser at det er et faglig behov for fellesfaget.

Et eksempel på et opplegg der nettopp programfaget er utgangspunkt for hva som skjer i engelskfaget, er *Gazebo Life*. Et slikt opplegg kan illustreres med den didaktiske relasjonsmodellen, med yrkesoppgaven tenkt i sentrum av modellen (se ill. under).



Modellen er et redskap for planlegging, analyse av og refleksjon rundt didaktisk virksomhet (A. L. Sylte. 2013. Modell modifisert etter Hiim og Hippe 2001:32). *Fremmedspråksenterets tilføyelser i tekstbokser*.

Elevene på byggfag bygde et lysthus der engelskfaget kom inn med følgende læringsmål:

- lære engelsk vokabular knyttet til byggfagsemnet
- lage en digital presentasjon av byggeprosessen av lysthuset
- lese og drøfte en engelsk novelle: *The Tell-Tale Heart* av Edgar Allen Poe
- skrive en kreativ tekst, for eksempel med tittelen: *Murder in the Gazebo*

Et annet eksempel er *Gravity Racer*, et tverrfaglig opplegg for elevene på Teknikk og industriell produksjon med olabil som sluttprodukt i den praktiske delen. Opplegget *Gazebo Life* og eksempler på andre fagovergrepene prosjekter, finner du på Fremmedspråksenterets FYR-sider og på fyr.ndla.no, som er FYR-prosjektets felles delingsarena.

I denne delen av heftet viser vi eksempler på undervisningsopplegg for yrkesretting og relevans for de ni programfagområdene på yrkesfag. Vi har også med et eksempel på et programfaguavhengig opplegg. Målet for lærere er å lage reelle kontekstopp-gaver med gode læringsmål, der elevenes førkunnskaper aktiveres og det er godt samsvar mellom læringsmål og vurdering. Vi håper vi kan inspirere til det.

Vi gir en kort beskrivelse av hvert opplegg og viser små utdrag av arbeidsoppgavene. Yrkesretting innebærer også å samarbeide på tvers av fag om utvikling av de grunnleggende ferdighetene, så for flere opplegg er det fremhevet hvilken grunnleggende ferdighet som det arbeides mest med. De fleste av disse oppleggene er av relativ kort varighet, fra 2-4 timer til 5-6 timer. Alle oppleggene er publisert i sin helhet på våre FYR-nettsider og flere også på NDLA.

Fremmedspråksenteret har det siste året hatt som eget prosjekt å utvikle lyttetekster med yrkesfaglig innhold og tilhørende arbeidsoppgaver. Under hvert undervisningsopplegg viser vi lyttetekster som passer til det respektive programfagområdet. Du finner alle våre nyproduserte lyttetekster og tidligere produserte lyttetekster brukt i muntlig eksamen i engelsk på våre nettsider under fanen Læringsressurser → Lyttetekstar.

Eksempel 1 – Bygg- og anleggsteknikk

Scaffolding



I fokus: tverrfaglighet, vokabular, lesestrategier og skriftlige ferdigheter

Sluttproduktet i dette tverrfaglige opplegget er en skriveoppgave på engelsk der elevene må svare på en forespørsel fra en kunde og gjennom denne vise sine kunnskaper om bygging av stillaser. Opplegget øver også lytteferdigheten og lesestrategien skanning.

I opplegget arbeides det med flere kompetansemål fra læreplanen i engelsk og læreplanen i Vg2 Byggteknikk. Opplegget bør gjennomføres på et tidspunkt som er sammenfallende med at elevene lærer om emnet i programfaget.

Læringsmål i engelsk for elevene:

- lære engelske ord og uttrykk om stillas
- ha kjennskap til montering/demontering av stillaser, samt sikkerhet
- svare skriftlig på en kundes forespørsel på engelsk
- være bevisst på strategier for å lære ord og kunne skanne en tekst for nødvendig informasjon

Kort utdrag fra undervisningsopplegget (føraktivitet):

... scaffolding - vocabulary building			
	I know the meaning of these words and can explain them	I don't know the meaning of these words	My own explanation of the words in this context. Give examples of use (a phrase, a sentence)
to erect			
to alter			
to dismantle			
a modular scaffold			
a scaffolder			
sequential erection			
basic licence			
high rise			

Instruksjonsvideo: *Scaffolding Basics - Ideas that Work*

- Aktivitet før videoen: Worksheet 1 (ill.) - Lærer leser ordene, elevene arbeider individuelt med kolonne 1 og 2.
- Elevene ser videoen, om nødvendig flere ganger, og kolonne 3 fylles ut (pararbeid)
- Elevene presenterer forklaringene sine for hverandre og gjør nødvendige korreksjoner.

Opplegget er utarbeidet av Inger Margrethe Elden, Olav Duun videregående skole, Namsos.

Se hele undervisningsopplegget på vår FYR-side under menyknappen Undervisningsopplegg → Bygg- og anleggsteknikk: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>

Fremmedspraksenteret har utviklet lyttetekster spesielt for yrkesfag (4- 6 minutter) knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk og med forslag til samtaletema og arbeidsoppgaver.

Lyttetekster for Bygg- og anleggsteknikk:

- *Working at Heights*
- *Delivery of a New Wheel Loader*
- *Line - an Apprentice Painter*

Tekstene kan lastes ned fra: <http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Eksempel 2 – Design og handverk: *Shakespeare in Fashion*



I fokus: tverrfaglighet, vokabular, skriftlige, muntlige og digitale ferdigheter

I dette opplegget lærer elevene drakthistorie ved å se dagens moter i sammenheng med moter fra Shakespeares tid. Relevansen ligger i å bruke elevenes interesse for programfaglige områder (klesdesign) i engelskopplæringen samt at vi forbereder elevene engelskfaglig på et framtidig yrke.

Opplegget henter kompetansemål fra både læreplanen i engelsk og læreplanen i Vg2 Design og tekstil. Konkrete læringsmål for elevene:

Eleven skal kunne anvende internett til å gjøre seg kjent med dagens designere samt drakthistorie fra renessansen, tilegne seg engelsk vokabular for tekstildesign (klesplagg, farger, drakthistorie), presentere muntlig et moderne motedesign basert på renessansens drakter og bruke nytt vokabular og ny

kunnskap til skriftlig å beskrive et moderne motedesign basert på samme tidsepoke. Opplegget kan utvides til å se filmen *Shakespeare in Love* og studere draktene brukt i filmen.

Utdrag fra undervisningsopplegget (Step 6):

Step 6: Writing

Lærer velger ut tre forskjellige motebilder som utgangspunkt for oppgaven og må passe på å velge andre antrekk enn de som elevene selv valgte i Step 3. Bildene kan f. eks være fra en av Alexander McQueen sine kolleksjoner (f. eks. 2008; kolleksjoner for flere år finnes på merkets hjemmeside), Dolce & Gabbana, eller andre designere. Wikimedia Commons og Flickr har bilder som kan benyttes under Creative Common lisens.



Written assignment:

Choose one of the three fashion designs. Describe the chosen design, as detailed as possible. Can you spot any traces of Renaissance clothing in the outfit? Give your personal evaluation of the chosen design.

Kommentar fra elev, 17 år: *"Some of us are planning on studying design etc. abroad after we're finished here, so it's good to know the most important words".*

Opplegget er utarbeidet av Astrid Myskja, Charlottenlund videregående skole, Trondheim.

Se hele undervisningsopplegget på vår FYR-side under menyknappen Undervisningsopplegg → Design og håndverk: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>

Lyttetekster for Design og handverk utviklet av Fremmedspraksenteret og knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk:

- *British Fashionista*
- *How to Make a Career in the Beauty Sector*
- *At the Hairdresser's*

Last ned lydfiler med arbeidsoppgaver: <http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Eksempel 3 – Elektrofag

What Do I Need for My First Toolbox?

I fokus: tverrfaglighet, digitale ferdigheter, ordinnlæring og regning som grunnleggende ferdighet

The students will use the software program Photo Story 3 for Windows, Movie Maker or another similar program to create a visual storyline of what they will need to do to purchase the contents of their first toolbox. The digital story will include images, a voice-over, and may include music.

The plan is based on competence goals from the education programme *Electricity and Electronics* and the *English Subject Curriculum* and meant to be carried out in the beginning of the first term.

Learning objectives for the pupils:

- how to set up a basic budget in order to purchase their tools for a basic electrician's toolbox
- the names and the uses of tools that are relevant to their study program, in English
- to write and read out loud their own descriptions of what they need to have for their first toolbox
- how to use Photo Story or another program to create a digital story

Opplegget er utarbeidet av Elyzabeth Wild, Horten videregående skole

Se hele undervisningsopplegget på vår FYR-side under menyknappen Undervisningsopplegg → Elektrofag: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>



Foto: Kjell S. Stenmarch
©Fremmedspraksenteret

Lyttetekster for Elektrofag utviklet av Fremmedspraksenteret og knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk (flere er under arbeid):

- *Solutions for Electrical Wiring*

Last ned lydfil med arbeidsoppgaver: <http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Eksempel 4 – Helse- og oppvekstfag *My Patient Needs Nursing!*



I fokus: tverrfaglighet, lesing som grunnleggende ferdighet, muntlige ferdigheter.

Dette tverrfaglige opplegget tar utgangspunkt i at elevene skal mestre fire pleiesituasjoner (diabetes, hjerneslag, demens, hjertefeil), samt kunne anvende ergonomiske prinsipper. Gjennom å forberede og dramatisere sin tildelte case øver elevene og tilegner seg relevant fagterminologi. Hovedvekten ligger på muntlige ferdigheter.

Opplegget bør gjennomføres i 2. termin når elevene har kunnskap om sykdommer og gjennom praksis har erfart hvordan de skal stelle og kommunisere med eldre og også har lært grunnleggende ergonomi.

Et enklere (evt. forberedende opplegg i 1.termin) kan være å øve på mating og skift i/ute av senga. Istedetfor sykdommer kan svekket førlighet, syn og hørsel være temaet. Elevene kan bruke tykke arbeidshansker, briller innsmurt med vaselin og bomull eller hørselvern for å oppnå effekt (og latter:).

Opplegget dekker flere mål innen helsearbeiderfaget, spesielt innen områdene *Helsefremmende arbeid, Kommunikasjon og samhandling* og *Yrkesutøvelse*. I læreplanen i engelsk er målene vesentlig fra området *Muntlig kommunikasjon*.

Opplegget er utarbeidet av Janne Tetlie, Aust-Lofoten videregående.

Se hele undervisningsopplegget på vår FYR-side under menyknappen Undervisningsopplegg → Helse – og oppvekstfag: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>

Lyttetekster for Helse- og oppvekstfag utviklet av Fremmedspråksenteret og knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk:

- *Breast is Best*
- *At the Nursing Home*
- *First Aid for an Epileptic*
- *9/11*

Last ned lydfil med arbeidsoppgaver: <http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Eksempel 5 – Medier og kommunikasjon

The Creation of a Self-Portrait

I fokus: tverrfaglighet og kreativitet og muntlige, skriftlige og digitale ferdigheter



Med utgangspunkt i kreative bilder elevene har produsert i mediefaget skal de, for å dokumentere prosessen frem til eget resultat, lage en muntlig beskrivelse på engelsk av denne. Beskrivelsen skal lages som lydfil. De skal videre skrive en tekst på engelsk i en valgfri sjanger, inspirert av bildet, eller en tekst om hva som var inspirasjonen til å lage nettopp dette bildet. Bildet, lydfilen og teksten skal presenteres som en sammensatt tekst i formatet digital poster. I opplegget brukes programmet *Glogster* til å lage denne – en interaktiv multimediaposter – en *glog*.

Med opplegget følger prosjektplan for prosjektet *The Creation of a Self-Portrait* og forslag til egenvurderingsark. Som oppfølgingsoppgave kan klassen velge ut de to beste *glog*'ene og begrunne valgene. Da får de brukt fagbegrepene i en ny setting.

I læreplanen i Vg2 Medier og kommunikasjon arbeides det med målene å kunne "bruke form og farger som virkemidler i egne produksjoner og vurdere virkemidlene" og "lagre medieprodukter i ulike formater på lagringsmedier og gjøre rede for aktuelle distribusjonsformater i ulike medier". For engelskfagets del dekkes flere mål fra hovedområdene *Språklæring*, *Muntlig kommunikasjon* og *Skriftlig kommunikasjon*.

Utdrag fra opplegget (week 3):

Week 3: Creating the digital poster – the Glog

You are going to compile the sound file, the text and the image into a creative multimodal presentation. Make sure you get a user name and a password for the programme Glogster from your teacher.

You will be assessed on your oral competence (the sound file), your writing skills (the written text) and your digital abilities (the multimodal digital poster)

Also, you will be asked to reflect on your own learning process through writing a teacher's instruction text (see separate file).

Opplegget er utarbeidet av Tale Søbstad, Byåsen vgs., Damir Budimlic, Tiller vgs. og Anita Sjøvik Olsen, Charlottenlund vgs., Trondheim.

Se hele undervisningsopplegget på vår FYR-side under menyknappen Undervisningsopplegg → Medier og kommunikasjon: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>

Lyttetekster for Medier og kommunikasjon utviklet av Fremmedspråksenteret og knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk:

- *A Visit to the BBC Radio 1*
- *Making a Promotional Video*

Last ned lydfil med arbeidsoppgaver: <http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Eksempel 6 – Naturbruk

Health, Environment and Safety (HES) in Agriculture, Fishing and Forestry

I fokus: tverrfaglegheit, ordinnlæring, lesing, munnlege og digitale ferdigheiter

Tuning in
To help you get started do this activity first: "Risk Assessment" (risikovurdering).

Once your group has chosen what your presentation will be about (examples: **Long-term health risks** in the forestry profession or **Safety hazards** during the process of making silo), make a table with the following headings:

What are the hazards?	Who might be harmed and how?	Precautions/prevention
.....

Think of two hazards each. Discuss together who may be harmed by these hazards and in what way, and what precautions should be taken to prevent or reduce the risks. Use these ideas to begin your research.

Elevane arbeider i par og skal f rebu ein presentasjon om helse- milj  og sikkerheit i eit område innan landbruk/hestefag for ei tenkt målgruppe - *The Young Farmer's Club*. Målet er at dei skal betre kunnskapane sine om helse, miljø og sikkerheit (English: Health, Environment and Safety) i jordbruksyrker, men også bli meir merksam på eigen og andre sin tryggleik både i heimen, på skulen og i framtidig yrke. Opplegget  ver lesing som grunnleggjande ferdigheit, evna til   organisere og framstille informasjon – også skjematisk – og har elles fokus på munnlege ferdigheitar.

Med opplegget følgjer forslag til f raktivitetar (sj  over) og andre arbeidsoppgåver, blant anna informasjonshenting fr  tekst, som skal resultere i at data vert framstilla grafisk i eit sektordiagram.

Opplegget dekker mål fr  hovudomr det Produksjon og tenesteyting i læreplanen for *Vg2 Landbruk- og gartn rn ring*, fr  området Hest- og hestehold i læreplanen for *Vg2 Heste- og hovslagerfaget* og fr  fleire hovudområde i læreplanen for engelsk.

Opplegget er utarbeidd av Ginni Hammond, Mo og Øyrane vidaregåande skule. Idéen til dette undervisningsopplegget er henta frå ei tverrfagleg prosjektoppg ve i *Tracks 2 – Engelsk for yrkesfag VG2*.

Sj  heile undervisningsopplegget på FYR-sida v r under menyknappen Undervisningsopplegg → Naturbruk: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>



Lyttetekster for Naturbruk utviklet av Fremmedspråksenteret og knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk:

- *Farming in Scotland* - *Summer Job in the Garden on a Scottish Estate*
- *The Fish Farm*

Last ned lydfil med arbeidsoppgaver: <http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Eksempel 7 – Restaurant- og matfag

Working With Recipes

I fokus: tverrfaglegheit, ordinnlæring og lytting og rekning som grunnleggjande ferdigheiter.

Elevane skal arbeide med oppskrifter, kunne omsetje desse frå engelsk til norsk (og omvendt) og kunne rekne om frå amerikanske mål til europeiske. Samtidig vil elevane øve evna til å lytte etter spesifikk informasjon, tileigne seg nytt vokabular og øve fagrelaterte ord og uttrykk.

I opplegget arbeider vi med kompetansemål som å kunne "følge og justere reseptar og rekne ut mengder og kostnader" (frå Felles programfag i Vg1 restaurant- og matfag) og "bruke digitale verktøy til oppskrifts- og mengdeberegning i produksjon" (frå Programområde for kokk og servitørfag - felles programfag Vg2). I engelsk dekker vi læreplanmål frå både det skriftlege og munnlege hovudområde, mellom anna å kunne "forstå hovedinnhold og detaljer i ulike typer muntlige tekster om allmenne emner og faglige emner knyttet til eget utdanningsprogram" og "tolke og bruke teknisk og matematisk informasjon i kommunikasjon".

Utdrag frå opplegget:

1. Tuning in: Læraren viser ein video for klassen, til dømes der ein lagar *Chocolate cupcakes*. Medan elevane ser videoen, arbeider dei med sin del av arbeidsarket som høyrer til (sjå bilete - dei har kvar sin lytteoppgåve). Elevane i gruppa går deretter saman og deler informasjon med kvarandre.

Læraren samanfattar. Kva er lett å forstå i oppskrifta – og kva er vanskelegast?

Diskusjon om kvifor det kan vere nyttig å kunne lese, forstå og omsetje/rekne om oppskrifter i deira yrke. Det kan også vere nyttig å kunne forklare ingrediensar i eit matprodukt, særleg med tanke på at mange er allergiske overfor eller ikkje toler enkelte matvarer.

2. Læraren skriv opp formlane for utrekning som elevane treng, evt. viser dei på projektoren.

3. Elevane får utdelt oppskrifter og

...

Opplegget er utarbeidd av Kristin Befring, Mo og Øyrane vidaregåande skule..

Sjå heile undervisningsopplegget på FYR-sida vår under menyknappen Undervisningsopplegg → Restaurant- og matfag: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>

Listening exercise – focus on vocabulary in a recipe

Work in groups of four.


While watching the video, listen and fill in your table column below.

No. 1 focuses on words describing what actions the person takes in order to make the cakes (verbs)

No. 2 listens and tries to find out what ingredients are needed

No. 3 makes notes of measurements being used

No. 4 listens to other words connected with baking



ACTIONS TAKEN (VERBS)	INGREDIENTS	MEASUREMENTS	OTHER WORDS

Lyttetekster for Restaurant- og matfag utviklet av Fremmedspraksenteret og knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk:

- *At the Restaurant*
- *The Fish Farm*
- *The Food Inspector*

Last ned lydfil med arbeidsoppgaver: <http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Eksempel 8 – Service og samferdsel

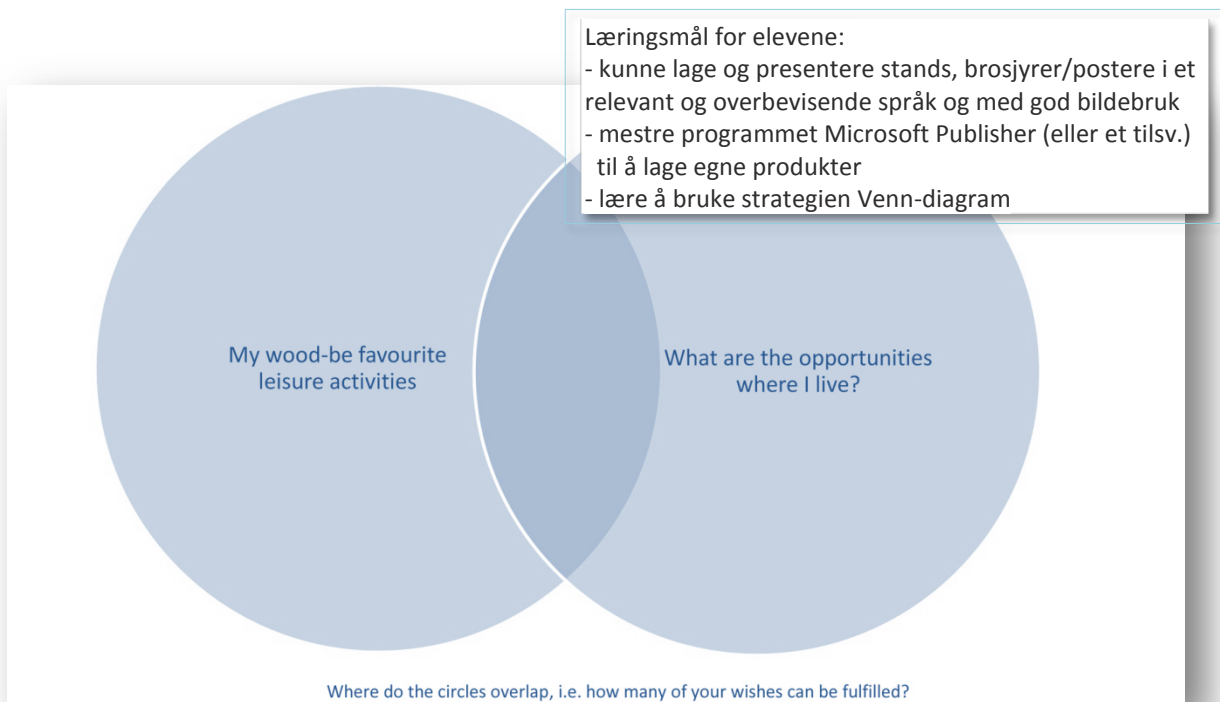
How Good Are You at Marketing Your Ideas?

I fokus: tverrfaglighet, muntlige, skriftlige og digitale ferdigheter.

I dette opplegget skal elevene lage forslag til stands og presentere egenlagde brosjyrer og postere som kan appellere til ungdom om å delta i fritidsaktiviteter på sommer- og/eller vinterstid i eget nærmiljø.

Elevene lærer funksjonell grammatikk, dvs. ord og fraser man bruker på engelsk når man ønsker å overbevise andre, samt at de utvider sitt faglige ordforråd knyttet til eget utdanningsprogram. Elevene lærer også å bruke strategien Venn-diagram for å sortere kunnskap. Brosjyren skal lages i Microsoft Publisher. Kundebehandling blir en sentral utfordring når elevene presenterer sine «stands».

I opplegget arbeides det med kompetansemål fra hovedområde *Kommunikasjon og service* (Service og samferdsel Vg1): å kunne "bruke relevante digitale verktøy til kommunikasjon og utarbeidelse av tekster" og "lage og framføre presentasjoner ved bruk av digitale verktøy". For engelskfagets del finner vi relevante læreplanmål under alle de fire hovedområdene, bl. a. disse fra hovedområdet *Språklæring*: kunne "vurdere og bruke ulike situasjoner, arbeidsmåter og læringsstrategier for å videreutvikle egne ferdigheter i engelsk" og "innlede, holde i gang og avslutte samtaler og diskusjoner om allmenne emner og faglige emner knyttet til eget utdanningsprogram".



Opplegget er utarbeidet av Mette Øren, Bamble videregående skole, Telemark, med noen tilpasninger fra Fremmedspråksenteret.

Se hele undervisningsopplegget på vår FYR-side under menyknappen Undervisningsopplegg → Service og samferdsel: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>

Lyttetekster for Service og samferdsel utviklet av Fremmedspråksenteret og knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk:

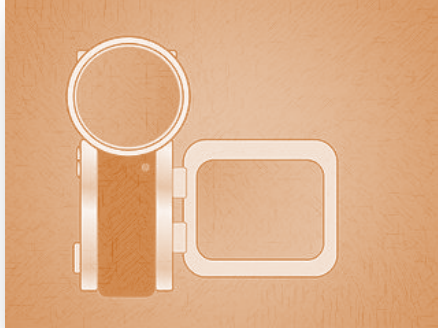
- *The Bus Driver*
- *Guiding at Vemork*
- *At the Hotel Reception*

Last ned lydfil med arbeidsoppgaver: <http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Eksempel 9 – Teknikk og industriell produksjon

Safe Use of Tools – Documentation of Knowledge

I fokus: tverrfaglighet, kreativitet og strategier for ordinnlæring, samt skriftlige, muntlige og digitale ferdigheter.



I dette opplegget arbeides det med dokumentasjon av kunnskap. Elevene skal som sluttprodukt lage en instruksjonsvideo på engelsk der de skal forklare sikker bruk av vinkelsliper på verksted. Elevene lærer om sikkerhetsregler for bruk av verktøy og hva som er viktig informasjon når man skal lage en instruksjon. Elevene arbeider i par og lager script/manus til videoen og produserer sin egen video med bilde og tale.

Læringsaktivitetene foregår både i engelsk-, norsk- og programfagtimene. Når filmen er ferdig, blir den presentert for hele klassen, med norsk-, engelsk- og programfaglærer til stede. Et elevprodukt på engelsk er inkludert i opplegget. Som oppfølgingsoppgave kan elevene for eksempel skrive en kort arbeidsrapport på norsk.

Opplegget dekker flere kompetansemål, blant annet å kunne "bruke verktøy og utstyr i henhold til lover og forskrifter" og "velge og montere riktig verktøy og utstyr på en maskin i henhold til arbeidsoppgaver" (felles programfag i Vg1 teknikk og industriell produksjon), i norsk å kunne "tilpasse språk og uttryksmåter til ulike skrivesituasjoner i skole, samfunn og arbeidsliv" og i engelsk kunne "vurdere og bruke ulike situasjoner, arbeidsmåter og læringsstrategier for å videreutvikle egne ferdigheter i engelsk" og "uttrykke seg på en nyansert og presis måte med god flyt og sammenheng, tilpasset formål og situasjon".

Opplegget er utarbeidet av Reidar Opheim, Arvid Stenveg og Kirsti Thomassen, Breivika videregående skole, Tromsø.

Se hele undervisningsopplegget på vår FYR-side under menyknappen Undervisningsopplegg → Teknikk og industriell produksjon: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>

Lyttetekster for Teknikk og industriell produksjon utviklet av Fremmedspraksenteret og knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk:

Lyttetekster for Teknikk og industriell produksjon:

- *In the Production Workshop*
- *Restoring a Volvo Truck*

Last ned lydfil med arbeidsoppgaver: <http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Eksempel 10 – Programfaguavhengig opplegg

There Are No Good Reasons for Looking the Other Way

I fokus: økt fagkunnskap om etikk, helse, miljø og sikkerhet på arbeidsplassen, språklæring og skrijving som grunnleggende ferdighet.

I dette undervisningsopplegget skal elevene arbeide etter prinsippene i prosessorientert skrivepedagogikk der sluttproduktet skal være en sakprosatext om etiske prinsipper innenfor området helse, miljø og sikkerhet på egen jobb/praksisplass. Alternativt, eller som en oppfølging, kan elevene skrive en skjønnlitterær tekst basert på opplevelsen av diktet og videoene som brukes i opplegget. Elevene skal selv arbeide videre med teksten etter første respons fra lærer, så leveres det ferdige produktet, som blir vurdert med karakter.



Diktet *I Chose to Look the Other Way* og en video fra "American Training Resources", som forteller tre personlige historier om arbeidskollegaer som omkom fordi ingen sa ifra om brudd på sikkerhetsrutiner, er utgangspunkt for dette opplegget. Diktet har et enkelt språk med tydelig budskap. Opplegget gir ideer til førskrivingsaktiviteter, arbeid underveis og forslag til skriveoppgave for elevene.

Alle programfagområder på yrkesfag tar opp helse, miljø og sikkerhet der etikk er et viktig emne. Når det gjelder engelsk, siterer vi fra *Formål* med faget: "Engelskfaget er både et redskapsfag og et dannelsesfag. Det skal gi mulighet til å delta i kommunikasjon om personlige, sosiale, litterære og faglige emner". Flere mål fra hovedområdet *Skriftlig kommunikasjon* vektlegges, og fra *Språklæring*: kunne "vurdere og bruke ulike situasjoner, arbeidsmåter og læringsstrategier for å videreutvikle egne ferdigheter i engelsk" og kunne "vurdere egen framgang i arbeidet med å lære engelsk".

Opplegget ble opprinnelig utarbeidet av Lisbeth Andersland, Åsane videregående skole, Bergen. Det er noe utvidet og modifisert av Fremmedspråksenteret.

Se hele undervisningsopplegget på vår FYR-side under menyknappen Undervisningsopplegg → Programfaguavhengige opplegg: <http://fremmedspraksenteret.no/fyr>

Utdrag fra planen:
4 Elevene lytter til/leser diktet *I Chose to Look the Other Way*. Diktet inneholder mange «sterke» setninger, som f. eks.:
- *It wasn't that I didn't care, I had the time, and I was there.*
- *Now every time I see his wife, I'll know I should have saved his life.*
- *The question asked, or thing you say, could help them live another day.*
Elevene velger en setning fra diktet (som over eller en annen de liker) og skriver en kort tekst der de reflekterer over innholdet i setningen eller assosierer fritt. Tanker/tekst deles med ei gruppe eller med klassen.

Fremmedspråksenteret har utviklet lyttetekster spesielt for yrkesfag (4- 6 minutter) knyttet opp mot kompetansemål i læreplanen for engelsk og med forslag til samtaletema og arbeidsoppgaver. Flere nye lyttetekster produseres høsten 2015.

Last ned lydfiler med arbeidsoppgaver:

<http://www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekstar/engelsk-yf>

Del 2

TA GREP -

i metodikken!

DEL 2: TA GREP – I METODIKKEN!

Når vi skal lære å kommunisere i og om et yrke, kommer vi ikke utenom begreps- og ordinnlæring. Å beherske viktige fagtermer, er avgjørende for å forstå fagtekster med stadig mer krevende innhold og språklig nivå og for å kunne uttrykke seg presist muntlig og skriftlig.

I programfaget lærer elevene mange nye faguttrykk, og flere av disse skal også kunne brukes på engelsk. Ord og begreper som er grunnleggende viktig for et emne, bør vi være sikre på at elevene forstår betydningen og rekkevidden av og kan anvende til riktig formål. Å presentere ord kun i én sammenheng, kan være en ganske upålitelig metode for å lære nye ord, det samme kan sies om ordlister med engelsk/norsk, eller engelsk/engelsk, som jo kan fungere der og da, men som vi vet er en svært overfladisk strategi. Lange ordlister, særlig presentert i forkant av en tekst, kan virke nokså demotiverende for mange og også bidra til å skape uselvstendige elever.

Utvikling av metodiske grep er ett av nøkkelementene i FYR og også spesifisert i oppdragsbrevet til Fremmedspråksenteret.

I de mange undervisningsoppleggene som er utviklet i FYR-prosjektet, er det gode tips å hente. Elever lærer forskjellig og har ikke den samme læringskapasiteten. Læringsforskningen viser at det er en sammenheng mellom tidligere kunnskap og utvikling av nye ord/begreper/ny kunnskap; aktivering av førkunnskaper har stor betydning for elevens læring.

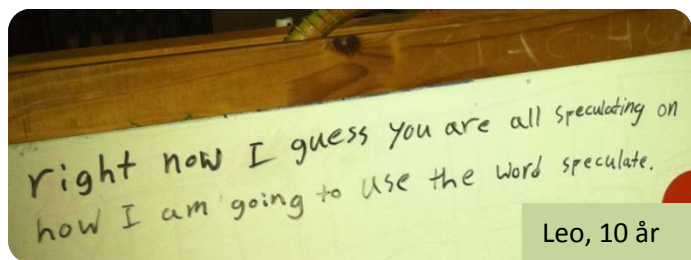
Å skape gode læringsprosesser er enhver lærers mål. Vi bidrar i dette heftet med eksempler på arbeidsmåter som bygger på overnevnte prinsipper og som synliggjør elevens tenking, fremmer refleksjon og dybdelæring, krav både i læreplanen for engelsk, i programfagene for yrkesfag og i beskrivelsene av de grunnleggende ferdighetene. Første del har fokus på begrepslæring. Vi viser arbeidsmåter/strategier hvor elevene arbeider med faget og sentrale begrep samtidig, noe som kan bidra til at de får en bedre forståelse av hvordan begrepene kan anvendes i flere kontekster. Elev/lærer velger ut sentrale begrep og arbeider grundig med dem. De fleste strategiene kan anvendes også i programfagets teoristoff.

Den andre hoveddelen er om *Cooperative learning*, en undervisningsform som bidrar til at læringen er en sosial og samarbeidsbasert aktivitet (jfr. Rammeverket for FYR). Via strukturert samarbeid skapes det dynamikk, dialog og intensitet i læringsprosessene. Vi har her fokus på strukturer som særlig fremmer muntlig kommunikasjon.

Til sist gir vi en del tips for muntlig trening, om digitale verktøy som er anvendelig i arbeidet med ord/begreper, lek- og spillbaserte program for øving av vokabular, adresser til gode podcaster, m.m.

Noen strategier og aktiviteter egner seg best til føraktivisering av kunnskaper, andre til arbeid underveis og andre igjen til etterarbeid. Mange kan også brukes i alle de tre læringsfasene.

Mennesket har mulighet for glæden uden tal. Den ædleste av alle er at kunne når man skal. Fra *Gruk*. 1941. Piet Hein

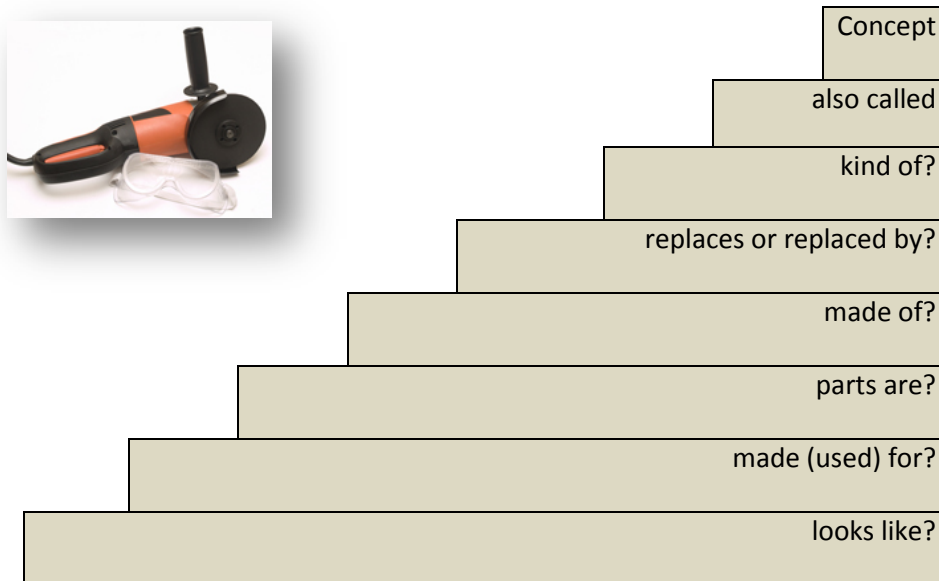


Leo, 10 år

Å arbeide med begreper

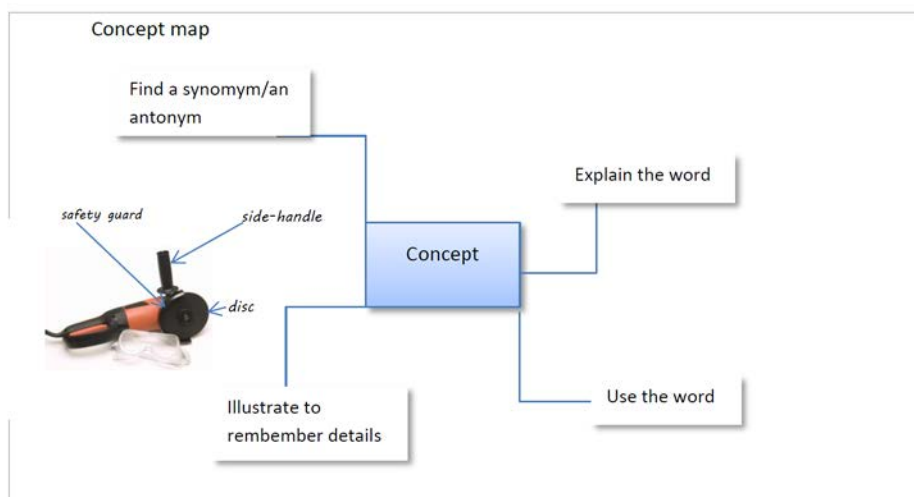
Begrepsstige

Begrepsstigen er enkel å bruke og kan hjelpe elever til å forstå viktige kjennetegn ved et begrep. I stigen stilles spørsmål relatert til begrepet, og elevene forklarer med korte setninger, muntlig og skriftlig. Verktøyet gir læreren en mulighet til å se hva elevene allerede vet og hvilke områder man trenger å gå dypere inn i. Spørsmålene vil endre seg når man arbeider med et mer abstrakt begrep, f. eks. *prejudice*: Effects of? Roots of? Related to? Caused by? Seen in? Connected to? Examples of? Eliminated by?, etc. Elevene kan evt. sette inn et bilde av det begrepet man skal forstå.



Begrepsstegning/-kart

En begrepsstegning eller et kart er et godt verktøy for å illustrere begreper visuelt, forbindelsene mellom ulike elementer og hvordan et begrep brukes. Når elevene utvikler sine egne begrepskart, går de dypere inn i stoffet, organiserer egne idéer, bruker sitt språk og bearbeider stoffet på flere plan. For elever med lese- og skrivevansker kan slike begrepskart gjøre læringsarbeidet lettere. Kartet er også et godt utgangspunkt for skriving. Elever kan dele sine kart i en digital fagordboks.

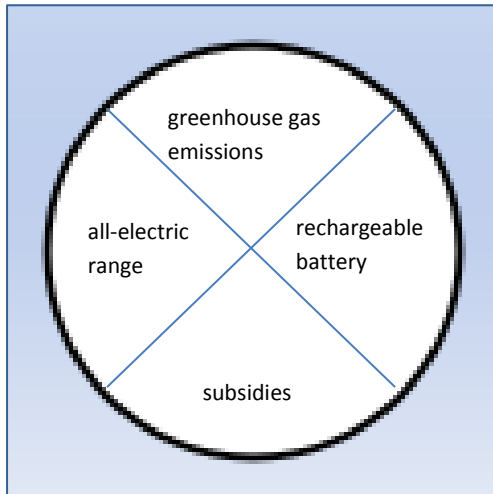


Illustrasjon adaptert fra Naturfagsenteret

Begrepssirkel

I denne teknikken blir eleven vist en sirkel som er delt inn i f. eks. fire sektorer med emnenavnet øverst på arket. Etter å ha arbeidet med et emne (eller deler av et emne), skal elevene fylle inn fire ting de har lært om eller begreper knyttet til emnet. Dette krever at elevene har en oversikt over de viktigste begrepene og forstår innholdet.

Emne: Electric Cars



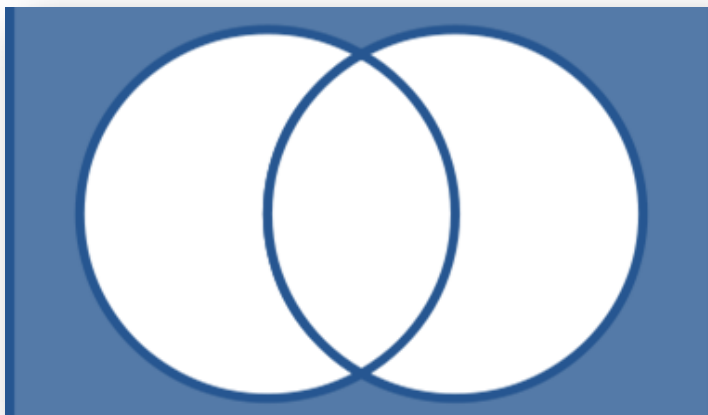
Begrepssirkelen kan også brukes motsatt vei. Eleven får en sirkel der hver sektor inneholder et ord eller frase. Elevenes oppgave er å beskrive det overordnende begrepet som alle sektorene kan relateres til. Eleven må kjenne betydningen av ordene/frasene, analysere forbindelsen mellom dem og tenke ut et konsept/begrep som knytter ordene sammen. Begrepssirkelen fungerer da som støtte i skrivingen av en lengre sammenhengende tekst.

Begrepssirkel kan også gis som en prøve i ord-/begreps-/emneforståelse. Elevene får da vist at de kan knytte ulike emner sammen til en større helhet.

Begrepsstige og Begrepskart: Adaptert fra Allen, J. 1999

Venn-diagram

Venn-diagrammet er et verktøy for visuell sammenligning av for eksempel tekstinhold.



Det kan være begreper, hendelser, ting, personer, osv.

To (eller flere) sirkler overlapper hverandre, og man fyller inn stikkord i de **ytre** feltene for å få fram det som er ulikt og i **midten** for å vise hva som er felles. Strategien egner seg utmerket til å få fokus på ord og begreper eller som en etterlesingsaktivitet for strukturering av det leste.

Fra Fremmedspråksenterets *Metodiske tips til leseferdigheten*

Å ta stilling til tekstens innhold

Kvalifisert gjetting med *Double-entry reflective journal*

I eksemplet under hentes elevenes førkunnskaper frem ved at de skal gjette hva teksten vil handle om ved å studere utsagn fra teksten. Deretter leses teksten, og nye opplysninger fylles inn.

In the left-hand column you will find different quotes from the text we are going to read. Fill in part 1 before reading the text.

Quotes from the text	1 Before reading: I think this means... I wonder.....	2 After reading: I know/ understand....
"Parents should express unconditional love for their children".		
"All children need and want reasonable boundaries".		
"Such rituals and routines build strong families".		
"When discussing options, also talk about consequences".		

Conclusion support notes

For å øve opp elevenes evne til kritisk tenking, må elevene her vurdere påstandene og begrunnelsene som gis i teksten og deretter rettferdiggjøre meningen sin. En tilsvarende oppgave kan utformes som et tokolonne-notat der elevene skal skille mellom fakta og meninger.

The author of the text has strong opinions and makes three clear conclusions. Find at least three supports for his opinions. Then write your own opinion and give one reason to support it.

Conclusion	Support
Discipline is necessary	1 All children need and want reasonable boundaries. 2 3 I agree/disagree because.....
Quality time with children can be arranged in many different ways	1 2 3 I agree/disagree because.....
It is important with good communication with children	1 2 3 I agree/disagree because.....

The 4 C's

Dette er en strategi /arbeidsrutine som egner seg best å bruke etter man har lest en tekst. Den kan anvendes både på sakprosaetekster som avisartikler, intervjuer, fagtekster, osv. eller til skjønnlitterære tekster. Elevene oppfordres og utfordres til å gå noe videre utover førsteinntrykket av det leste og øves i refleksjon og kritisk tenking.

De fire C'ene står for:

Connections: What connections do you draw between the text and your own life or your other learning?

Challenge: What ideas, positions, or assumptions do you want to challenge or argue with in the text?

Concepts: What key concepts or ideas do you think are important and worth holding on to from the text?

Changes: What changes in attitudes, thinking, or action are suggested by the text, either for you or others?

Forslag til arbeidsmåte:

Ved bruk i klasserommet anbefales det å ha en plakat med *The 4 C's* oppe som en ramme for diskusjonen. Man kan la elevene arbeide med de fire C'ene på egen hånd først, så gå sammen i par for å utveksle informasjon, og dette paret går igjen sammen med et annet par til ei gruppe på fire (Think – Pair – Share). Alternativt kan man diskutere punkt for punkt i klassen. Om man ønsker et skriftlig arbeid, kan elevene bruke et tokolonnotat for å organisere idéene sine.

The 4 C's: Ved å skape *forbindelser* mellom tekst og egne erfaringer personaliserer vi innholdet, samtidig som vi utvider teksten, siden hver ny forbindelse tilfører nye dimensjoner til teksten. Elevene bes om å finne avsnitt i teksten som særlig 'taler' til dem, og som de kan identifisere seg med, enten fordi de kjenner til at noe lignende har hendt eller at de på andre måter ser forbindelser til eget liv. Be dem beskrive.

Ved å identifisere *utfordringer* inviterer vi til kritisk tenking og til å stille spørsmål ved det leste. Var det noe her som du vil markere med et rødt flagg? Dette kan være noe de er uenige i eller noe de ønsker mer informasjon om. Hvis man leser en skjønnlitterær tekst, kan det være spørsmål man stiller seg i forbindelse med handlingene til en karakter i teksten. Elevene leser/skriver utdrag fra teksten og de spørsmålene de har.

I arbeid med *begreper* utfordres elevene til å gjenkjenne og notere ned viktige begreper og idéer i teksten, gjerne utover tema og budskap. Her kan en be elevene om å sammenligne og prioritere de begrepene de velger og utfordre de med: "What makes you say that?"

Til sist prøver vi å få elevene til å identifisere mulige forandringer som teksten gir budskap om. Gir teksten forslag til handlinger? Hvis skjønnlitterær tekst, gjennomgår karakterene noen endringer? Elevene oppfordres til å begrunne sine påstander.

Oppsummering: Diskutér hvordan strukturen hjalp oss til å utvikle en dypere forståelse av teksten.

The 4 C's:

Connections

Challenge

Concepts

Changes

Adaptert fra R. Ritchart m.fl. 2011.

Å stille spørsmål

Spørsmålsdugnad

Dette er en føraktiveringsmetode der elevene bidrar med sitt perspektiv på hva et emne kan være om. Oppgaven krever godt samarbeid med programfaglærer og egner seg som et første steg i programfagstimene for deretter å bli brukt i engelsktimene – der man kan velge å fokusere på noen temaer/spørsmål.

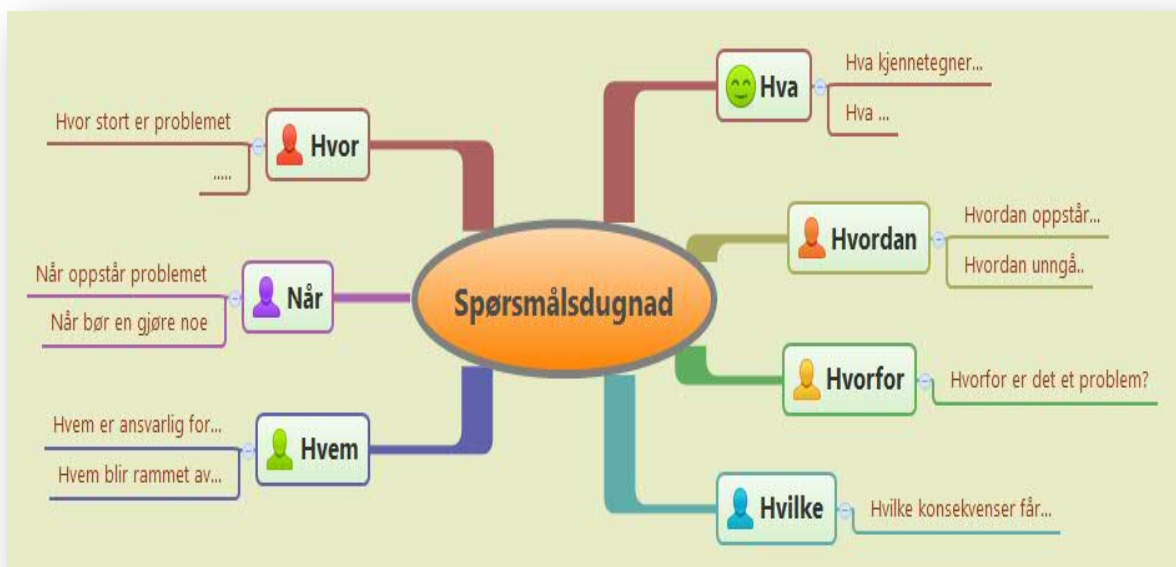
Elevene arbeider i par/mindre grupper. Utgangspunktet er de vanlige spørreordene:

Hva? Hvordan? Hvorfor? Hvilke? Hvem? Når? Hvor?

Hver gruppe får tildelt hvert sitt spørreord, eventuelt to ord hvis elevgruppen er liten. På den måten unngår man at alle lager like spørsmål. Spørsmålene kan skrives på post-it-lapper, som er lette å flytte rundt på ved oppsummering.

Elevene får ca. 5 minutter til å arbeide med spørsmål til emnet. Lærer går rundt og veileder – alle idéer skal aksepteres. Spørsmålene gjennomgås i plenum, og post-it-lappeene settes opp – gjerne i form av et tankekart, som bidrar til å gi en visuell oversikt over hele emnet. I spørsmålsdugnaden får man belyst emnet fra elevenes synsvinkel; dette kan gi deg som lærer idé om hvilket nivå undervisningen bør legges på – og kanskje har elevene spørsmål vi ikke har tenkt på selv.

Eksempel på oppsummering av spørsmål:



Etter modell fra Espen Schönfeldt m.fl. *Tilpasset opplæring i klasserommet.*

Rolleskriving - å skrive med sender og mottaker for øye

RAFT

Akronymet RAFT står for R-Role (Hvem er du?), A – Audience (Hvem skriver du til?, F – Format (Hvilken sjanger/format vil du skrive i) , Topic (Hva vil du si/oppnå?). RAFT fungerer som en overordnet skriveramme eller strategi der sender, mottaker, sjanger og tema spesifiseres tydelig. Elevene kan selv være med å velge potensielle sendere, mottakere, osv. ut fra det stoffet klassen arbeider med, eller lærer lager en skrivebestilling og lar elevene velge hvilken rolle de vil innta som skrivere. RAFT kan bidra til en bevisstgjøring av impliserte parter og hvordan disse kan oppleve situasjoner og hendelser.

Eksemplet som vises her, er siste del av undervisningsopplegget Child Development, utviklet av Venke Håland for Fremmedspråksenteret (Fremmedspråksenterets leseveiledning i engelsk).



R	A	F	T
An employee in a nursery school for children between the ages of 3 to 5	Parents at a meeting in the nursery school	Small presentation to the parents	Show them the new toys you have bought to the school and explain why they are a good addition to what you already have.
The mother or father of one of the children in a day care centre where there are children of all ages	The manager of the centre	letter	You are not satisfied with the amount or selection of the toys. Argue what you want her to buy if you give her 500 pounds
A student in a vocational school in Norway	A student in a vocational school in England	Facebook	Present a special game or toy that you have used successfully with some children. Explain why it was a success.
A cartoonist	A teacher in a vocational school	Drawings and explanations that the teacher has ordered	Show different stages of physical development from 6 months to 5 years and what toys that are recommended
An artist	A group of children ages 3-5	A toy	???

Se hele opplegget under Lesson plans i :
<http://fremmedspraksenteret.no/leseveiledning->

Cooperative learning – læring i fellesskap

Cooperative learning (CL) – eller Samarbeidslæring – er en undervisningsform som via strukturert samarbeid skaper dynamikk i undervisningen. Samarbeidet organiseres i lærerstyrte strukturer som trinn for trinn fører elevene gjennom læringsprosessens faser der elevenes aktive læringsarbeid utgjør selve læreprosessen. Meningsfull kommunikasjon står sentralt; lesing og skriving er innarbeidet i mange strukturer.

CL tar utgangspunkt i et sosialkonstruktivistisk læringsyn og bygger på at kunnskap formidles og bygges i fellesskap. Læringen skjer i grupper (fra par til hele klasser) og kjennetegnes ved: *Samtidig interaksjon*: det er flere dialoger (eller refleksjoner) i gang på samme tid, noe som gir mer taletid til hver, *positiv innbyrdes avhengighet*: eleven drar fordel av at andre bidrar, *individuell ansvar*: enhver er ansvarlig overfor seg selv og de andre i gruppen og *likeverdig deltakelse*: alle bidrar, sammen og samtidig. Etter avsluttet aktivitet settes det av tid til samtale om læringsutbyttet.

I CL-litteraturen gis det eksempler på et stort antall strukturer organisert innenfor områdene *kunnskap og ferdigheter*, *tenkeferdigheter*, *kommunikative ferdigheter* og *kunnskapsdeling*. Dermed kan man velge struktur ut fra hvilket mål man har med undervisningen. En struktur blir først en undervisningsaktivitet når læreren har lagt innhold i den, dvs. det stoffet som det skal undervises i.

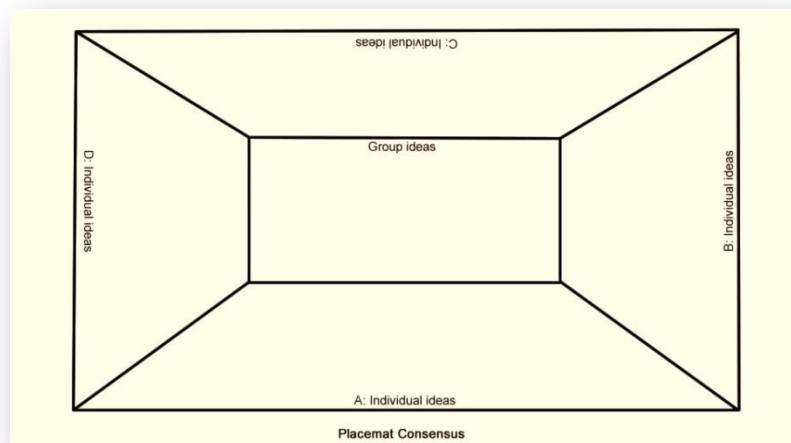
Vi viser her noen eksempler på strukturer som er godt utprøvd; de fremmer samarbeid, kritisk tenking, refleksjon og mye kommunikasjon.

Placemat Consensus (Møte på midten)

Strukturen *Placemat Consensus* er en teknikk for problemløsning: elevene lærer å dele idéer, diskutere og komme frem til enighet om et resultat, som så deles med andre grupper. Strukturen kan brukes for mange typer læringsmål:

- for å aktivere forkunnskaper
- for å lære inn nytt vokabular/nye begreper
- for å ta gruppenotater mens de ser film eller hører på en muntlig presentasjon
- for å oppsummere læring i slutten av en time eller for "å ta opp igjen tråden" etter forrige leksjon

Elevene danner grupper (ideelt fire, men malen kan justeres ved større grupper). Mal kopieres i A3-format (eller gruppen streker opp sin egen på et stort ark).



Ved ord-/begrepslæring: Elevene leser en tekst og velger fra den 'sine' ord som settes i elevens eget felt (A-D). Etter tur redegjør hver elev for sitt valg. Gruppen blir så enige om hva som blir tekstens ordbank/hovedbegrepsbank. Disse ordene plasseres i midtfeltet og blir de alle må kunne.

Ved spørsmål/konsept/problemstilling: Instruer hver elev til å tenke på og skrive ned sine idéer/informasjon som svar på spørsmålet eller problemstillingen i sitt personlige område på malen (A-D). De skal ikke snakke sammen mens de gjør det. Gi elevene en tidsfrist. Deretter diskuterer de sine personlige idéer og svar og blir enige om hva de skal skrive i feltet for "Group Ideas", som skal deles med de andre gruppene.

En elev fra hver gruppe presenterer gruppas svar for hele klassen. Svarene kan være gjenstand for diskusjon og kommentarer fra andre grupper. Placemap-kartene kan henges opp for videre bearbeiding og deling.

Vi oppnår:
- alle elevene er aktive på samme tid, de bidrar alle til et felles produkt
- elevene må snakke sammen, lytte til hverandre og bli enige
- i arbeidet med nye ord/begrep blir disse bearbeidet flere ganger, både muntlig og skriftlig

Quiz and Trade

Lærer klargjør lapper med et spørsmål på hver. Alle elevene får utdelt hver sin lapp med et av disse spørsmålene. De finner en medelev og stiller spørsmålet til denne, som svarer og så stiller sitt spørsmål. Deretter **byter de lapp** og finner en ny medelev. Dette gjentar seg til de fleste spørsmålene er besvart av alle elevene. For å signalisere at de er ledig og trenger en partner, kan de rekke hånda i været.

Strukturen kan brukes både når det gjelder refleksjon- og innholdsspørsmål og til forklaring av termer/begreper. Den kan dermed brukes i mange læringsfaser. Oppsummering kan skje ved klassesamtale, eller ved at lærer viser spørsmålene via prosjektor og tar opp de mest aktuelle problemstillingene eller spørsmål elevene ikke visste svaret på.

18. Can you explain this term in English?
→ **confirm an appointment**

1. In your opinion, what is essential for you to becoming a successful hairdresser?

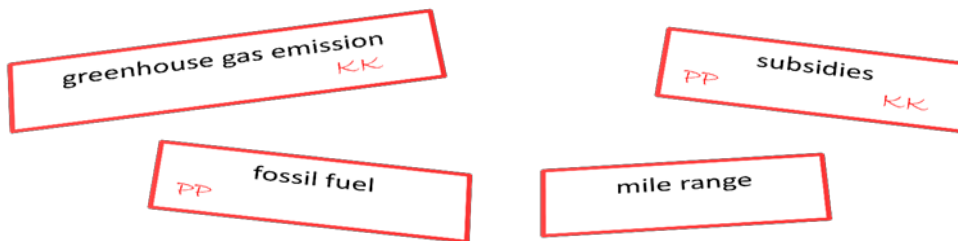
2. How do you communicate well with a client?

Eksempler hentet fra et undervisningsopplegg der Quiz and Trade brukes: *Hair Design: Consultation and After Care* (Jan E. Andresen, FYR-kordinator i Oppland <http://fyr.ndla.no>)

Sorteringsspill med ord-/begrepsforklaringer

Denne strukturen fremmer analytisk og logisk tenkning der evnen til å sortere større mengder tilsynelatende ustrukturert informasjon øves. Den egner seg særlig godt som føraktiveringoppgave, både for å skape interesse for en tekst og å få berørt sentrale ord og begreper før selve arbeidet med teksten begynner. Tekstens vanskelighetsgrad og utvalget av ordene styrer aktivitetens vanskelighetsgrad.

Forståelse: Elevene arbeider i par/små grupper og får utdelt hver sin «bunke» med oppklippede ord/begreper/uttrykk. Personene trekker vekselvis en lapp fra bunken og ser om de forstår innholdet. Hvis ja, skriver de initialene sine på lappen. Hvis nei, legges den til side.



Elevene vil ha én bunke med lapper som begge har forstått, én bunke der en av dem har forstått og én uten noens initialer. De går så gjennom bunken med lapper en/flere ikke forstod, forklarer for hverandre, griper til hjelpemidler om de må, slik at alle ordene til sist er forstått.

Kategorier:

Ordene skal nå sorteres i *kategorier*. Hvordan elevene ønsker å gruppere ordene er opp til dem. Det skal ikke gis noen fasit – det er elevenes evne til å se at visse ord/begreper kan henge sammen på forskjellige vis, som skal utvikles. Noen velger ordklasser, noen velger hva ordene handler om, preposisjonsuttrykk, osv. Etter en gitt tid samtales det i plenum om hvordan de forskjellige gruppene har valgt å dele inn ordene. Eventuelle spørsmål om betydning eller annet oppklares.

På bakgrunn av den forståelsen de nå har fått, kommer elevene med forslag til hva de tror teksten handler om; alle forslag aksepteres. Til sist leses selve teksten (individuell, rollelesing).

Alternativ som forberedelse til lesing av en tekst: elevene bruker ordene over eller får en liste med ord fra teksten og skal finne på sin egen historie før den "ekte" leses. Alle ordene i lista må være med i historien. Elevenes alternativer presenteres muntlig i klassen før teksten leses. Dette kan være en god måte å skape leselyst, særlig for lesing av litt lengre tekster.

En annen måte å bruke strukturen på, er å gi elevene lapper med forskjellig informasjon, bildesamling, eller et stort antall tekster.

Gruppen skal så lage et kategoriseringssystem som presenteres for lærer (som noterer). Elevene får så i oppdrag å prøve å lage et nytt system ; dette kan gjentas flere ganger.



Rollelesing – Rotating Role Reading

Rollelesing egner seg godt når man skal arbeide med faglige tekster. Strukturen sikrer at alle forstår et avsnitt før det leses videre. Derved unngår man at svake lesere faller av underveis. De mange kognitive og kommunikative prosessene som er integrert i strukturen, gjør at stoffet fester seg bedre i hukommelsen. Rollelesing gir også god innsikt i hvordan tekster er bygd opp og øver opp evnen til hurtig å oppfatte essensen i teksten.

Lærer setter sammen grupper på fire (heterogene) og deler opp teksten i passende avsnitt.

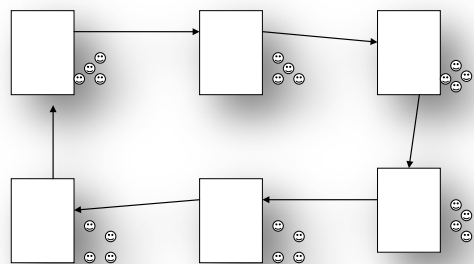
Opplæseren leser første del høyt (lærer deler inn teksten), **Referenten** lager et kort sammendrag av det viktigste innholdet, **Overskriftmesteren** finner en dekkende overskrift som skrives ned (ofte må de andre hjelpe til), og **Spørsmålstilleren** foreslår spørsmål de ennå ikke har fått svar på. Deretter roteres rollene med klokka og neste avsnitt leses. Opplegget avrundes med en klassediskusjon om hvilket utbytte de har hatt og hva de har lært av opplegget. Man kan andre roller, f.eks. en som noterer ned ord/begreper som brukes eller som noterer spennende/fine/uvante formuleringer og ytringer.

Metoden åpner for nivådifferensiering ved valg/fordeling av roller, for man kan også velge å ha samme rolle gjennom hele teksten. Det kan være en måte å begrense elevenes leseoppdrag noe.

Lesesenteret har utarbeidet rollekort som også kan nyttes. Elevene får klare oppgaver mens de leser og under samtalen som de gjennomfører i etterkant. www.lesesenteret.no – søk etter rollekort, kan lastes ned.

Graffiti

Strukturen Graffiti er en kreativ måte å samle og ta del i elevenes tanker/idéer omkring et gitt emne og som det på ulike måter kan bygges videre på. Graffiti kan brukes til gjennomgang av nytt fagstoff, idemyldring over ulike temaer eller som en innledende tolkingsaktivitet i forbindelse med en litterær tekst. Anvendelsesområdene er med andre ord flere. Klassen deles i grupper med 3-5 elever i hver gruppe. Rundt omkring på veggene i klasserommet henger det plakater med emne/spørsmål som sier noe om hva slags "graffiti" (veggskribleri /veggskrift) de skal bidra med. På signal fra lærer, roterer gruppene fra plakat til plakat og blir enige om hva de vil tilføre plakaten. For å forplikte, kan det være et krav om at hver gruppe bidrar med ett til to nye punkter på hver plakat, eventuelt utdyper noe som står fra før, setter et plusstegn ved det de er veldig enig i eller et spørsmålstegn hvis de er uenig. Prosedyren gjentas til alle har vært innom alle plakatene og avsluttes ved at plakatenes innhold diskuteres i plenum.



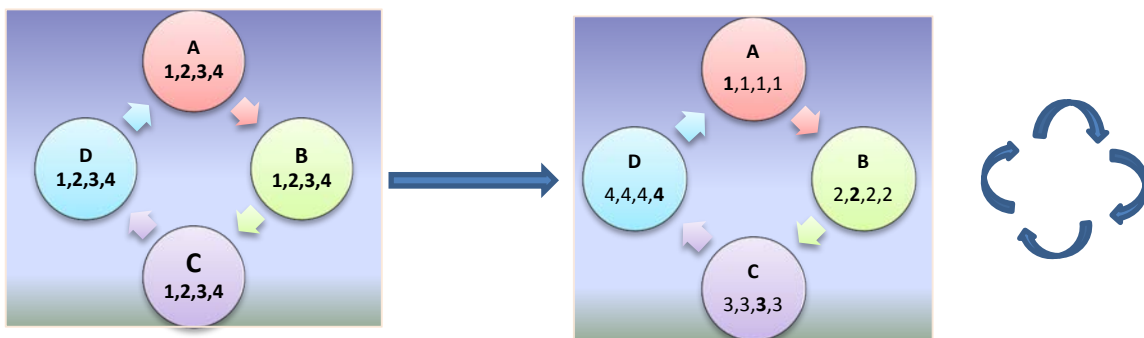
Think – Pair – Share

Elevene får et spørsmål eller et emne som de skal tenke på i 1-2 minutter og raskt skrive ned noen nøkkelord. Deretter finner de en medelev, og de to diskuterer og utveksler ideer i 1-2 minutter. Til sist finner dette paret et annet par og gruppen på fire diskuterer. Disse fire deler så sine idéer med resten av klassen.

Jigsaw (ekspertpuslespill)

Dette er en struktur der alle deltakerne får ta del i hverandres løsninger. Strukturen gir høyt faglig utbytte på relativt kort tid.

Klassen deles i fire grupper, hver med 4 medlemmer, som tildeles hvert sitt bord (antallet tilpasses klassens størrelse, f.eks. grupper med to 1-ere). Hver gruppe starter med å lage en poster hvor de noterer stikkord/de viktigste poengene ut fra det temaet som er gitt (fase 1).



Etterpå splittes gruppene, og nye grupper dannes av medlemmer fra alle gruppene: alle 1-ere er én gruppe, alle 2-ere, osv. (fase 2). Poster blir liggende igjen på det bordet den ble lagd på. "Eier" av hver poster, altså den som har vært med på å lage den, presenterer innholdet for den nye gruppen. De andre utfordrer og ber om begrunnelser, evt. føyer til ny tekst, osv..

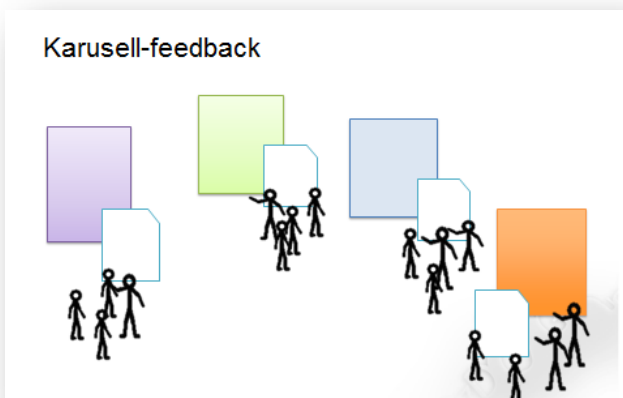
De nye gruppene roterer med klokken fra bord til bord, til de har vært på bordet til alle gruppene (4 ganger). Til slutt samles de originale gruppene igjen for evaluering av eget tema og evt. tilføyning av informasjon.

Metoden kan for eksempel brukes på HO og kobles med innlæring av sykdommer.

Ev. kan undervisningsopplegg om «Cancer» på NDLA brukes som utgangspunkt:

<http://fyr.ndla.no/nb/teachingprogramme/3426>

Karusell-feedback – dokumentasjon av kunnskap



I denne strukturen oppøver elevene ferdighet i å identifisere faglige og estetiske kvaliteter i et arbeid. Grupper stiller ut arbeidene sine. Hvert produkt har også et tilhørende ark for tilbakemelding. Gruppene roterer, diskuterer og skriver ned sine reaksjoner – kommentarer, spørsmål, gode idéer, noe som overrasket, etc. Når gruppene kommer tilbake til sitt eget produkt, diskuterer de den kollektive tilbakemeldingen de har fått fra de andre gruppene. På denne

måten får alle studert de andre team-produktene grundig, og alle gruppene får mye og variert feedback på sitt produkt på kort tid.

Visit a wiseman

Elevene får ofte som oppgave å presentere arbeidsoppgaver o.l. foran klassen. I denne strukturen utfordres elevene på en annen måte – her skal de være vise menn som for eksempel skal rapportere om arbeidet i praksisperioden. Oppgaven kan dreie seg om en utfordrende opplevelse med en kunde, en bruker, en kollega eller tilsvarende. Læreren velger ut fire av de mest interessante opplevelsene som elevene har skrevet eller lagd et videoopptak, et intervju med mobilen, ol.

Elevene deles inn i grupper. De fire "wisemen" (uavhengig av gruppe) stiller seg i hvert sitt hjørne i klasserommet og skal være forberedt på å fortelle om opplevelsen sin. En fra hver gruppe går på besøk til en av de fire "wisemen". Hos denne får de høre om opplevelsen og stiller oppklarende spørsmål. De returnerer til sin egen gruppe igjen og beretter hva de lærte. Gruppen kan så bestemme om de vil sende enda en person til vismannen for å få mer utfyllende informasjon. Til sist kommer også vismannen tilbake. Gruppen drøfter i etterkant det som vismannen rapporterte om og hvordan situasjonene kunne ha blitt håndtert. Eventuelt skriver gruppen noen tips om hvordan unngå eller håndtere de utfordringene som vismennene fortalte om (Arbeidsoppgave utarbeidet av Bronia Hamilton, FYR-kordinator i Oslo <http://fyr.ndla.no/>)

Kilder for aktiviteter beskrevet i delen Cooperative Learning – Læring i fellesskap: Kagan & Stenlev. 2013. og Annete H..Jensen, Profesjonshøgskolen Metropol, Danmark, ved FYR-samling for engelsk. 2013.

Andre idéer for muntlig trening

Professionals in a Hot Seat

Work in groups of 3 or 4

A Search the Internet for information about your future profession (vocational) in Norway and in different English-speaking countries. Look for information about:

- working hours
- salary
- pros and cons at work
- business etiquette

B Group activity: One in each group sits on a chair. The rest in the group ask questions about his/her work. Take turns.

C Plenum activity: One from each group sits on a chair in front of the class. The students ask questions about his/her work.



Would I lie to you?

The topic can be "My super day at work"/"My bad day at work"

Pupils write key words, then each one retells their story and tries to convince the rest that the story is real (in fact, the story can be real or made up).

The group decides if the story is real or not and chooses the best story to present in class.

Act it out!

Praktiser og lær nytt ordforråd!

I par: Lærer viser nye ord/begreper for et tema som klassen arbeider med på skjerm eller tavle. Elev A velger et ord og ved å bruke mimikk, bevegelser og replikker, men uten å si selve ordet, skal hun få elev B til å gjette riktig ord. Elev B gjetter og velger sitt ord for dramatisering.



I grupper på 3-4: Health and care words, health problems, treatment.

"Decide a setting (waiting room, hospital ward, in the street) and characters (old student, medical student, teenager, ..) and create an improvised scene, where at least 10 words from the wordlist appear. Every "wordlist word" must be repeated at least 3 times. Act out!" (Idé fra Maria Allström, Uppsala universitet).

Are You in for a Challenge?

Activate your new vocabulary. Group work. 3-4 pupils take turns in practising new vocabulary by speaking for one minute and using a new word/phrase in different sentences; then they take another word/phrase, and so on.

Problem Solving

Ved hjelp av skjemaet kan elevene fortelle om en hendelse eller et problem de støtte på under praksisperioden. Oppgaven kan også brukes om en oppdiktet/tenkt situasjon. Eleven kan skrive stikkord og prate ut fra dem, eller skrive hele setninger som støtte for presentasjon i grupper.

Step 1: Individual work. Fill in the table

Step 2: Present the problem in groups of 2-3.

Step 3: Role play in groups/pairs

Problem	What was the problem or issue? Why did it have to be solved?	
Action	What action(s) did you take? Describe what you did, step-by-step.	
Result	What were the results of your actions? Did you fix the problem?	

Create a Video CV

You are applying for a job. The company is based in California, the USA. Use your cell phone and record your video CV (90sec.)

Include the following: name, age, country of origin, qualifications, skills, special interests, languages.

Explain why you apply for the job. Try to impress the employer!
(Pupils can record a personal statement, too).

Begreper eller ord knyttet til Praksisopplegg på TIP Vg2

Elevene har ut fra årsplanen to ukers praksis i bedrift om høsten og to uker i vårterminen. Fellesfaglærerne blir da frigjort fra undervisningstidene på timeplanen. Disse timene kan legges i en tidsbank og brukes til å reise ut og besøke elevene i bedriftene, enten alene eller sammen med en programfaglærer. Fellesfaglæreren får da møte eleven i arbeidssituasjonen, og hun får også møte ansatte i bedriften.

Elevene får utdelt oppgaver før utplasseringen. Under selve utplasseringen arbeides det først og fremst med loggskrivning og fotodokumentasjon. Etter praksisperioden er det fullføring og eventuelt presentasjon av praksisoppgavene.

Oppgavetemaer og oppgavesjanger: Første periode – Arbeidsoperasjon og rapport. Andre periode – Bedriften og presentasjon.

Noen IKT-ressurser for øving av vokabular og lærestoff

Wordle

Programmet Wordle er en ordskygenerator. I en ordsky kommer de orda med høyest frekvens i en tekst tydeligst frem i skyen. Ordskyer kan brukes på mange måter i undervisningen. Elevene kan for eksempel lage ordskyer for hverandre og velge ut det de mener er sentrale ord, som så gis et høyere frekvenstall enn andre. Lærer lager ordskyer knyttet til et tema og la elevene diskutere seg frem til hvilket tema det kan være snakk om. Man kan også gi elevene ett ord som de skal skape assosiasjoner/synonymer til, og elevene vurderer selv hvor 'nær' assosiasjonen er ved å sette et høyere frekvenstall på disse. Elevene arbeider nettbasert på: www.wordle.net



Quizlet

Quizlet er et svært populært program og brukes flittig i skolen, på mange nivå. Elevene eller lærer kan lage flashcards, spill, tester, m.m. for å øve inn nytt vokabular.

<https://quizlet.com/>

Padlet

I programmet Padlet får elevene tildelt en blank "vegg". De putter inn det de ønsker å vise på veggen sin. Dette kan være bilder, grafer, tekst, tankekart, begrepskart, lister, presentasjoner, m.m.

www.padlet.com

Kahoot

Kahoot er en spillbasert læringsplattform og blir ofte brukt ved at lærer lager en quiz i Kahoot med spørsmål til det temaet klassen arbeider med. Spørsmålene og elevenes svar kommer opp på en storskjerm synlig for alle. Det gjelder det å svare raskt og riktig. Underveis i quizen ser deltagerne hvordan de ligger an i konkurransen.

<https://getkahoot.com/>

Survey Monkey

Survey Monkey er et program for å lage spørreundersøkelser:

<https://no.surveymonkey.com/>

Apps in Education

Apps in Education har lenker til mange forskjellige applikasjoner for flere nivå

<http://appsineducation.blogspot.no/>

To gode program for å lage tankekart og andre begrepskart:

XMind – kan lastes ned gratis fra

<https://www.xmind.net/>

MindMaple – kan lastes ned gratis fra

<http://www.mindmaple.com/>

Lyttetekster og podcaster i undervisningen

Vi har tidligere i heftet nevnt og gitt eksempler på at Fremmedspråksenteret har utviklet lyttetekster med et yrkesfaglig innhold. Pr. i dag er det publisert 25 lyttetekster med tilhørende arbeidsark der teksten er knyttet opp mot kompetansemålene i læreplanen i engelsk. Arbeidsarkene inneholder spørsmål til refleksjon og diskusjon, og for noen også idéer til videre arbeid med temaet for teksten.

Tidligere produserte lyttetekster (fra Utdanningsdirektoratet) til bruk ved muntlig eksamen i engelsk, ble overført til Fremmedspråksenteret og er gjennomgått for å se om innholdet fortsatt er aktuelt. De som ble vurdert positivt, er så knyttet opp mot gjeldende læreplans kompetansemål og publisert på Fremmedspråksenterets nettsider. Disse lyttetekstene har et mer generelt innhold og kan også brukes på yrkesfag. Til noen av de tidligere lyttetekstene har senteret også lagd forslag til før-, underveis- og etteraktiviteter. Se også lyttetekstene for 10. trinn for eksempler på spesifikke lyttetstrategier.

Du finner lyttetekstene her:

www.fremmedspraksenteret.no/lyttetekster



Bruk av podcast i undervisningen

Det finnes mange podcaster om ulike yrkesrelaterede tema. BBC Radio har for eksempel en del som er knyttet til mat, helse og landbruk. I iTunes finnes det noen som går på bilrelaterede tema. De passer kanskje best for elever med god språkforståelse. Podcastene kan blant annet nyttes til for eksempel *information gap*-oppgaver eller som lytteøving og diskusjonsøvinger.

- BBC: <http://www.bbc.co.uk/podcasts>
- The Guardian: <http://www.theguardian.com/audio>
- British Council: <http://learnenglish.britishcouncil.org/en/listen-and-watch>
- National Public Radio (NPR, USA): <http://www.npr.org/> Du får opp podcaster med tilhørende og ofte ekstra tekster om samme tema. Har god søkefunksjon etter tema.
- VOA Learning English. Her er materiale tilpasset tre språknivå:
<http://learningenglish.voanews.com/>
- RoPeCast. Dette er en tysk kanal for elever som skal lære engelsk – og alt er på engelsk. De publiserer dagleg podcaster på ca 4-5 minutter:

Andre tips for arbeid med språklæring:

Metodiske tips til leseferdigheten

Metodiske tips til skriveferdigheten

www.fremmedspraksenteret.no/grunnleggende-ferdigheter

I Fokus på språk-serien (nr 32):

B. H. Blå og Pettersen, K.D.(red.) *Lesing som grunnleggende ferdighet i engelsk og fremmedspråk*

<http://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/forskning-og-utvikling/fokus-pa-sprak>

Se også de andre nasjonale sentrene som er med i FYR for gode idéer, fagartikler og undervisningsopplegg for arbeid med de grunnleggende ferdighetene.





FREMMEDSPRÅKSENTERET
NASJONALT SENTER FOR FREMMEDSPRÅK I OPPLÆRINGEN

Del 3

TA GREP -

i vurdering av muntlig kompetanse!

FYR

Fellesfag, yrkesretting og relevans

DEL 3: TA GREP – I VURDERING AV MUNTLLIG KOMPETANSE

Læreplanen i engelsk legger opp til at elevene gjennom året skal opparbeide seg en yrkesfaglig engelskkompetanse. Denne kompetansen må de også få vise ved muntlig eksamen så vel som den mere allmennfaglige kompetansen de har.

I en muntlig eksamenssituasjon vurderes eleven både i presentasjonsevne, altså forberedt kommunikasjon, og i interaksjon mellom faglærer og elev. Rammene for muntlig eksamen på eksamensdagen er 30 minutter; det er i strid med forskrift til opplæringsloven om lokalt gitt muntlig eksamen å la elevene få en ukjent lyttetekst å lytte til for eksempel 30 min. før eksaminasjonen. Hvis man velger å bruke lyttetekster, kan disse være en del av forberedelses-materialet som elevene får 24 timer før eksamen. Lyttetekster kan også gis under selve eksaminasjonen (Utdanningsdirektoratet. 2014b). Å lytte intensivt til en tekst er en krevende oppgave, så om man velger å bruke lyttetekster under eksamen, er det viktig at lytteteksten er knyttet til det temaet eleven har fått oppgitt, slik at situasjonen er noe forutsigbar for eleven.

Eleven skal få vite tema for eksaminasjonen 24 timer før selve eksamen. Temaet skal gi elevene et utgangspunkt for eksamen, og Direktoratet påpeker at "temaet/problemstillingen må være tilstrekkelig omfattende til at det vil være naturlig å trekke inn flere deler av læreplanen under selve eksamen" og at en eksamen "som bare prøver noen kompetansemål, vil være i strid med prinsippet om at eleven skal få mulighet til å vise kompetanse i så stor del av faget som mulig" (ibid.).

Læreplanen i engelsk har hele 7 kompetansemål som knytter faget til elevenes eget studieprogram. Tre av disse finner vi under hovedområdet Muntlig kommunikasjon, ett annet under hovedområdet Kultur, samfunn og litteratur. Men svært mange av de andre kompetansemålene, også innen dette siste hovedområdet, kan gjøres relevante for yrkesfageleven.

Utfordringen er: Hvordan lager man gode og vide nok temaer der eleven får vist sin yrkeskompetanse i engelsk så vel som den kompetansen han/hun har i andre deler av faget?

Vi gir i denne delen av heftet noen eksempler på temaer som kan favne vidt (jfr. definisjon av yrkesretting og relevans i del 1) og som også kan knyttes opp mot kompetansemålene i hovedområdet *Kultur, samfunn og litteratur*. Flere av disse temaene er relevante også for studieforberedende klasser.

Vi går så nærmere inn på to temaer for å vise eksempler på undertemaer. Disse kan igjen knyttes til tekster og annet materiell som har relevans til temaet og til elevenes yrkesfaglige utdanningsprogram. Dette kan være lyttetekster, filmer, fag- og skjønnlitterære tekster, osv. Vårt mål er kun å gi noen idéer, slik at elevene kan gå en muntlig eksamen i møte der de får snakke om yrkesfaget sitt og relevante temaer knyttet til det. Målet er at eleven skal få anledning til å vise bredde i kunnskapene sine. "Sensorene skal lete etter elevenes kompetanse - og ikke den kompetansen de ikke har" (ibid.).

Forslag til temaer som kan knyttes til programfagområder:

- Childcare and schooling in an English speaking country
- Understanding cultural needs of children and/or youth
- Poverty and its effects on children and/or youth
- Parental roles as represented in literature and film
- Lifestyle and health - information and advertising in media
- Health issues of indigenous people
- Health issues in English speaking countries
- Youth and eating disorders
- Communication at work
- Food and culture
- Hygiene and risks
- Diet and health
- English in the kitchen
- Indigenous cultural tourism
- Theme travel in an English speaking country
- Work ethics
- Working abroad
- At work as a car mechanic
- Industrial Production

Film: Min lilla syster
(Sv/Ebg). 2015

Lyttetekst: At the Restaurant

I tillegg til at disse temaene vil prøve elevene i mange av målene i hovedområdet Muntlig kommunikasjon, vil vi også kunne knytte temaene til hovedområdet *Kultur, samfunn og litteratur* og kompetansemål som:

- drøfte framveksten av engelsk som et verdensspråk
- drøfte tekster av og om urfolk i engelskspråklige land
- drøfte kultur og samfunnsforhold i flere engelskspråklige land
- drøfte engelskspråklige filmer og andre kulturuttrykk fra forskjellige medier
- presentere og diskutere aktuelle nyheter fra engelskspråklige kilder

Idéer utarbeidet av FYR-nettverket for engelsk

Et tema kan romme mange undertemaer

På neste side vises to eksempler på hvordan et tema kan bestå av undertemaer som elevene kan velge som utgangspunkt for presentasjonen sin, hvis disse har vært arbeidet med i klassen gjennom året. Fremmedspråksenteret har i tillegg lagt inn eksempler på lyttetekster, en fagartikkel og en novelle som kan ha relevans til temaet. Dette er selvfølgelig kun ment som idéer. Lærer vil selv ha mange tekster som kan passe inn.

Forslagene på neste side inneholdt alle kompetansemål som eleven ville bli prøvd i med utgangspunkt i temaet og to vedlegg til eleven: Rammer for muntlig eksamen i engelsk fellesfag og Vurderingskriterier for muntlig eksamen i engelsk fellesfag. Disse er ikke vist her.

TEMA: Working in Agriculture (Utdanningsprogram for naturbruk/Vg2 Landbruk)

Del 1: Lag en presentasjon, inntil 10 minutter, om et undertema som kan relateres til hovedtemaet *Working in Agriculture*

Eksempler til undertema (hvis undervist gjennom året):

Being a farmer

HSE at the farm

Farming in the future

Farming in a historical perspective

Machinery, buildings and tools on a farm

Providing food for the nation

Farming in the English speaking world

Sustainable farming

Eksempler på lyttetekster:
Farming in Scotland
Summer Job in the Garden
on a Scottish Estate

Del 2: Oppfølgingsamtale og fagsamtale, (ca 20 minutter) om hele temaet *Working in Agriculture*

Oppgave utarbeidet av Håvard Karlsen, FYR-koordinator, Østfold 2012-2015. Tekstboks:
Fremmedspråksenteret

TEMA: Working in the Car Industry (Utdanningsprogram for Kjøretøy /Arbeidsmaskiner/Vg2 TIP)

Del 1: Lag en presentasjon, inntil 10 minutter, om et undertema som kan relateres til hovedtemaet *Working in the Car Industry*

Eksempler til undertema (hvis undervist gjennom året):

Working as a car mechanic

HSE in the workshop

Future Cars

Tool, machines and workshop layout

Customer relations

Service and maintenance of private cars

Americans, cars and individual freedom

Global car industry

Eks. fagartikkel: *Norway takes the lead in Electric cars* (NPR, tekst evt. podcast om samme emne)

Eks. lyttetekster:
The Bus Driver
Restoring a Volvo Truck
In the Production

Del 2: Oppfølgingsamtale og fagsamtale, (ca 20 minutter) om hele temaet *Working in the Car Industry*

Eks. novelle: *Friends from Philadelphia* av John Updike (the American Dream)

Oppgave utarbeidet av Håvard Karlsen, FYR-koordinator i Østfold, 2012-2015. Tekstbokser: Fremmedspråksenteret

Til sist er det viktig å minne om:

På forberedelsesdagen:

Be elevene tenke over hva han/hun kan om temaet.

Oppdra elevene til å stille spørsmål slik at du har anledning til å veilede dem.

Oppmuntre dem til å snakke med hverandre om tema og tekster.

Øv på å få elevene til å vurdere valgene sine selv.

Minn dem om at samtalen er det viktigste.

Minn dem om å bruke yrkeskompetansen og yrkesvokabularet sitt: De skal vise at de kan!

Utarbeidet av Bronia Hamilton, FYR-koordinator i Oslo 2012-2015

Gjennom året:

Få elevene til på snakke om yrkesfaget sitt.
La elevene i par eller grupper øve på å holde
samtaler i gang.
Øv på samtale som vurderingsform.
Velg arbeidsformer der elevene må stille spørsmål,
reflektere og tenke kritisk.



Elevene må få vist den yrkesfaglige kompetansen de har – også på engelsk!

Del 4

TA GREP -

**i organisering og planlegging for
tverrfaglig samarbeid!**

DEL 4: TA GREP - I ORGANISERING OG PLANLEGGING FOR TVERRFAGLIG SAMARBEID

Mange skuler og fagmiljø har arbeidd strukturert og målretta med yrkesretting gjennom lengre tid, og ein kan hente mykje lærdom frå dei. Det langsiktige målet er at yrkesretting vert ein naturleg del av skulens arbeid. Dette er utdjupa i Rammeverket:

"Hvis skolen skal utvikle en kultur for yrkesretting og samarbeid mellom fellesfaglærere og programfaglærere, kreves det endring i organisering av skolehverdagen. Ansvaret for endringene ligger hos skoleledelsen. Skoleledelsen må med andre ord sørge for at en ny praksis institusjonaliseres (Utdanningsdirektoratet. 2014).

Vi viser i denne delen av heftet nokre døme på samarbeid som kan gje idéar til organisering og planlegging på eigen skule: eit døme der fellesfaglærar flyttar seg inn i verkstaden til yrkesfageleven og held engelskundervisninga si der, korleis årshjul kan vere eit godt verkty for tverrfagleg tenking, eit utdrag frå ein handlings-/strategiplan for FYR som syner samarbeid på mange nivå og til sist korleis ulike vekslingsmodellar kan vere ei god løysing for å få elevar tidleg i kontakt med og interessert i framtidig yrke.

Auditorium i verkstadhallen

Organiseringa av FYR-arbeidet på skulane handlar ikkje berre om timeplanar og lærarressursar; det kan òg handle om å tenkje nytt om lokala på skulane. På Bamble vidaregåande skule, avdeling Croftholmen, i Telemark har dei bygd eit nytt auditorium inne i verkstadavdelinga.

Croftholmen har lang erfaring med yrkesretting av fellesfaga og samarbeid mellom programfag og fellesfag. Avdelingsleiar Knut Jørgen Røland tok initiativet til å få bygd eit mini-auditorium inne i verkstadavdelinga på Teknisk og industriell produksjon. Dette er både tenkt som ei moglegheit for teoriundervisning i programfaga og for fellesfaglærarane til ta på seg kjeledress og verneutstyr og bli

ein del av det faglege miljøet på verkstaden. Det at du er i verkstaden, opnar til dømes for yrkesretting av engelskfaget ved at du nyttar engelske manualar og beskriv arbeidsoperasjonar og verkty på engelsk.

Engelsklærar Camilla Sørensen saman med elevar i auditoriet i verkstadavdelinga på avdeling Croftholmen. Her tek dei utgangspunkt i ein engelsk manual til påhengsmotorar.



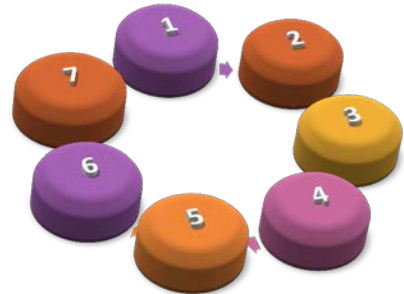
Foto: Fremmedspråksenteret

Årshjul – eit nyttig verktøy i FYR-arbeidet

Borgund vidaregåande skule i Ålesund var tidleg i gang med å nytte årshjul til å planleggje skuleåret for programfaga. Eit årshjul er ein plan der heile eller halve skuleåret vert delt inn i til dømes 6 -7 periodar med utgangspunkt i dei tema programfaga inneheld. Fellesfaga vert så knytt opp til denne planen. Årshjulet har etter kvart vist seg å vere ein god reiskap for å få til felles planlegging mellom programfaga og fellesfaga.

Kvifor er årshjul eit nyttig verktøy i FYR-arbeidet? Det handlar om:

- synleggjering for både elevar og lærarar
- å gjere yrkesretting enklare for fellesfaglærarane
- å gje lærarane innsikt i faga til kvarandre
- å gjere det lettare å kome inn som ny lærar på eit programfag



Når dette skal ned på det praktiske planet, er det viktig at programfaglærarane får sett av tid til å utarbeide årshjul ved slutten av skuleåret, og at programfaglærar og fellesfaglærar arbeider saman om innhald, vurdering, etc. i periodane (jfr. Den didaktiske relasjonsmodellen, del 1).

Her er eit døme på korleis lærarane ved Ringsaker vidaregåande skule har tenkt eit årshjul for programfaget Service og samferdsel. Bileta på neste side viser korleis fire fellesfag vert integrerte.



PERIODE 1

Uke 34 - 37

Tema : Kommunikasjon

- ✓ Hva er kommunikasjon?
- ✓ Hvem kommuniserer?
- ✓ Hvordan kommuniserer vi?
- ✓ Kommunikasjon og kultur
- ✓ Markedskommunikasjon

Hva skjer i fellesfag?

Norsk: Jobsøking + Skriv i sosiale medier

Engelsk: Formell/Uformell engelsk + engelsk som verdensspråk

Naturfag: Naturvitenskapelig metode - Skrive forsøksrapporter

Matte: Tall, tolke, bearbeide, vurdere det matematiske innholdet i skriftlige, muntlige og grafiske framstillinger.

Utmønstre og diskutere kommunikasjon

PERIODE 2

Uke 38 - 46

Tema : Kjøp og Salg

- ✓ Behov og motiv
- ✓ Kjøpsprosessen
- ✓ Salgsprosessen
- ✓ Kjøpsignaler og innvendinger
- ✓ Kjøpemotstand
- ✓ Kundepleie, mersalg og gjenkjøp

Hva skjer i fellesfag?

Norsk: Å skrive en fortelling

Engelsk: Historisk perspektiv på transport og service

Naturfag: Matvarer og næringsstoffer – Opplysningsplakat om sunn mat

Matte: Likninger og formler.

Bilete frå Ringsaker vidaregåande skule

Handlings-/strategiplan for FYR - eksempel frå Ringsaker vidaregåande skule (utdrag):

Planen viser korleis alle nivå i skulen er involverte i FYR-arbeidet. Element i planen som ikkje vises her, er kunnskapsdeling på skulens læringsplattform, og at undervisninga i kvart enkelt fellesfag minst ein gong i semesteret blir lagt til praksisromma (verkstad, kjøkken, osv.).

Tiltak (interne og eksterne)	Ansvar	Frist	Type involveringsprosess	Status
MØTER				
<u>Planleggingsdag</u> Tema på planleggingsdag ved oppstart (dag 2 eller 3)	Ledelsen	August hvert år	Alle lærerne på skolen jobber sammen med de yrkesfaglige seksjonene de jobber på dette skoleåret	Startet 2014
<u>Seksjonsmøter</u> FYR som tema på alle seksjonsmøter på fellesfag og programfag. Deling på seksjonsmøter	Faglederne Alle lærere har ansvar for å dele gode opplegg	Hver måned	Fagleder sørger for at det på rundgang presenteres et opplegg	Startet 2014
<u>Pedagogisk forum</u> Fast innslag med deling av undervisningsopplegg	Forumsledere	1.3.2015	Fellesmøte for alle lærere	Startet 2009
PRIORITERING/KONTINUITET				
Hvert yrkesfaglig utdanningsprogram velger en (eller flere) lærere som har hovedfokus mot ett fellesfag (norsk, engelsk, naturfag, matematikk) og som deltar på seksjonsmøte der. Påføres skjema for fagønsker.	Fagleder	1.2.2015	Fordeles i seksjonsmøte. Legges i FYR-rommet i <i>itslearning</i>	
Kontinuitet for fellesfaglærere når det gjelder å være flere år på det enkelte yrkesfaglige utdanningsprogram.	Ledelsen	1.5.2015	Ledersamling	Startet 2008. Rutine
SYSTEM				
Årshjul for alle programfagene 	Fagleder	Årlig skoleslutt i juni	Seksjonsmøte	Startet 2014
PEDAGOGISK UTVIKLING/FAGUTVEKSLING				
Fellesfaglærere og programfaglærere samarbeider om opplegg som gir vurdering i eget fag. Lærerne lager i etterkant felles refleksjonsnotat for vurdering av elevenes læringsutbytte 	Hver enkelt faglærer	Minst en gang i semesteret fra 2015	Klasselærerråd og medarbeidersamtale	

Vekslingsmodellen: Mere bedrift – mindre klasserom

I vekslingsmodellen kobles teori og praksis tett sammen – skole og bedrift skal samhandle om å være likeverdige læringsarenaer.

Vekslingsmodellen er et fireårig opplæringsløp som fører fram til fag-/svennebrev og gir samme kompetanse som et ordinært yrkesfagløp. Modellen varierer, men prinsippet er at eleven veksler oftere med praksis i bedrift. Modellen kan legges opp fra Vg1 eller fra Vg2.

Hensikten er å motivere elevene ved å skape bedre sammenheng mellom fellesfagene og programfagene og opplæringen i skole og bedrift. Elevene får også tidlig erfaring med praktisk arbeid og kravene som stilles i arbeidslivet, og på den måten vil modellen kunne lette overgangen fra skole til arbeidsliv.

I 2013 inviterte Utdanningsdirektoratet fylkene til å prøve ut vekslingsmodeller med økonomisk støtte fra direktoratet, noe som ble godt mottatt. Utprøvingene har bidratt til å styrke samarbeidet mellom skoler og virksomheter, og skolene får i større grad innblikk i og eierskap til helheten i den fireårige opplæringen. Her er to eksempler:

Talenter i vekslingsmodell

På Bamble videregående skole i Telemark videreføres det tidligere prosjektet "Fra talent til fagarbeider" med "Talenter i vekslingsmodell" – nå som en ordinær modell som tilbys elever på Teknikk og industriell produksjon og Helse- og oppvekstfag. Elevene er på skolen én dag i uka for fellesfag og teori i programfagene; resten av uka er de i praksis. Rådgiverne ved ungdomsskolene plukker ut aktuelle kandidater – flinke og praktisk anlagte elever som ikke finner seg til rette i det vanlige skoleløpet. Tilbudet er frivillig, og de som er interessert må gjennom intervju på skolen og på praksisplassen. Denne modellen prøves for første gang skoleåret 2015/16 og er et samarbeid mellom skolen og fagopplæringskontoret i Telemark fylke.



Vekslingsmodell og hospitering

Bjørkelangen videregående skole er i gang med å utvikle og prøve ut en vekslingsmodell i fagene Helsearbeiderfag og Barne- og ungdomsarbeiderfag i samarbeid med kommunene Aurskog- Høland, Fet og Sørumsund. Elevene veksler mellom opplæring i skole og i bedrift gjennom hele det fireårige opplæringsløpet og har dobbel status, både som elev på skolen og lærling i bedrift. Målsettingen med utprøvingen er todelt – økt rekruttering til fagopplæring i de to programområdene og videreutvikling og profesjonalisering av samarbeidet mellom skole og bedrift. Av totalt 33 elever som ble tatt inn til Vg1 helse- og oppvekstfag høsten 2013, fikk 12 plass i prosjektet. Lærere som underviser vekslingselevne, får hospitere i bedrifter som har vekslingslærlinger. Instruktører som veileder vekslingslærlingene ute i bedrift, hospiterer på Bjørkelangen videregående skole for å bli bedre kjent med innhold og metoder i undervisningen.

Del 5

TA GREP -

i kontakt med lokalt næringsliv!

DEL 5: TA GREP – I KONTAKT MED LOKALT NÆRINGS LIV

Mange videregående skoler samarbeider tett med bedrifter og næringsliv for å øke kvaliteten i fagopplæringa. I følge mandatet til de nasjonale sentrene (Utdanningsdirektoratet, 2014, vedlegg 1) er noe av oppdraget vårt å "bygge opp fagkompetanse i yrkesretting på sine respektive fagområder både i egen organisasjon og på skolene" og å "samarbeide med programfaglærere og arbeidslivet".

Fremmedspråksenteret publiserer eksempler på godt samarbeid mellom skole og næringsliv på FYR-nettsidene våre. Flere skoler har også hospiteringsordninger slik at fellesfaglærere kan gjøre seg bedre kjent med programfaget og bedriftene som elevene er lærlinger i. Hospitering er, enkelt sagt, når en person enten deltar i eller følger arbeidet i en annen jobb eller på en annen arbeidsplass enn der hun eller han er tilsatt. Det har vært - og er - en rekke hospiteringsprosjekter rundt om i fylkene, og Kunnskapsdepartementet tar sikte på at alle fylkene skal etablere varige hospiteringsordninger etter 2015. Det kan være forskjellige aktører som er med i hospiteringen, men i FYR-sammenheng er det særlig interessant å fokusere på at en fellesfaglærer hospiterer i programfaget eller i en av bedriftene der skolen har lærlinger

Her er noen eksempler på hospitering og konkret samarbeid i fagopplæringa.

Hospitering – ut å sanke kunnskap og nye idéer – i grisefjøset

På Mære Landbruksskole i Sparbu i Nord-Trøndelag hospiterer engelsklærer Tove Markussen Wade ei hel uke i grisefjøset. På spørsmål om hvorfor hun gjør dette, svarer Wade at hun har hatt lyst til å erfare selv hva det vil si å ha praksis på en produksjonsarena, og da ble det grisefjøset denne gangen.

– Jeg ser det som viktig å lære noe om hva elevene mine lærer og sitter med av kunnskap. På den måten ønsker jeg at undervisninga mi på programområdet Naturbruk skal ha større relevans, og at yrkesrettinga skal være mer troverdig enn om jeg får kunnskapen om elevenes programfag fra å lese i ei bok.

Hun forteller at noen kollegaer ble litt overrasket over at hun som

fellesfaglærer skulle ut i en praktisk avdeling og delta i gårdsarbeid, men det letter den gjensidige kontakten at man har en felles forståelse å ta utgangspunkt i. Elevene har vært veldig positive og engasjerte.

Når det gjelder det engelskfaglige utbyttet, mener hun at det er viktig for engelskundervisningen på et slikt programområde å utvikle et fagspråk om gris. Hun og elevene kan f.eks. lage ei fagordliste om dette og øve på å beskrive på engelsk hva som skjer i grisefjøset. Språklæring handler ikke bare om ordinnlæring, men også om å bruke språket – om kommunikasjon. Mære landbruksskole jobber med



Foto: Fremmedspråksenteret

internasjonalisering. Når utenlandske gjester kommer på besøk, må elevene være omvisere og kunne beskrive hva som foregår på de forskjellige produksjonsarenaene.

- Jeg vil be elevene om å lage informasjonsplakater på engelsk om Helse, miljø og sikkerhet og hygieneregler, noe vi ikke har på skolen ennå. I det hele tatt vil jeg ta utgangspunkt i kommunikasjonssituasjoner som elevene vil oppleve som relevante for dem.

Nord-Trøndelag fylkeskommune har flere hospiteringsordninger og gir også støtte til denne hospiteringen. En lengre artikkel med bilder og video fra Mære Landbruksskole og Tove Markussen Wades hospitering i grise fjøset finnes på Fremmedspråksenterets hjemmesider om FYR.

Engelsklærer på bilverkstad

Borgund vgs. i Ålesund har trekt eit hospiteringsprosjekt inn som ein del av FYR-arbeidet. Skulen har starta eit samarbeid med Toyotaforhandlaren Brages bilforretning A/S i Ålesund. Målet er at elevane skal få ein meir heilskapleg undervisningssituasjon og oppleve at faga på skulen heng saman.

Ein fellesfaglærer og ein programfaglærer besøker bedrifta på eigne avtalte tidspunkt for å sjå på dagleg drift, korleis ordrar blir utført og praktisk arbeid generelt. Bedrifta blir trekt inn i fellesfagundervisninga med temabaserte forelesingar og på samarbeidsmøte mellom opplæringsansvarleg i bedrift og faglærer på skulen. Sist, men ikkje minst, så hospiterer teknisk fagansvarleg frå bedrifta i klassen si verkstadundervisning.

Engelsklærer Lillian Markussen fekk sjansen til å hospitere. I rapporten sin skriv ho at ho visste lite om bilverkstad før ho kom til Brages:

"Som fellesfaglærer må jeg ærlig innrømme at hva som foregår i et bilverksted er noe jeg ikke har spesielt god peiling på. En dag på Brages var i så måte en kjempeerfaring for meg på mange måter. For det første ga det meg en bedre forståelse for helheten rundt driften og hvor avhengige de ulike leddene i bedriften er av hverandre: ikke minst linken fra kunde, kundebehandler og mekaniker. Dette er absolutt noe å trekke tilbake til undervisningen, nemlig det å synliggjøre viktigheten av kommunikasjon, lese- og skriveforståelse, både på norsk og engelsk".

Lillian fekk omvising på verkstaden og moglegheit til å snakke med både erfarne mekanikarar, læringar og elevar i praksis. Ho høyrde m.a. om frustrasjonen rundt det at tekniske manualar er så dårleg omsett frå engelsk at dei norske omsetjingane er ubrukelege på verkstaden. Ho fekk òg stadfest at det i samfunnet i dag knapt finst ein stor arbeidsplass utan internasjonalt innslag.

Lillian skriv at moglegheita til å delta i dette prosjektet, samt å vere med å besøke elevar under praksisopphold, bidrog til større forståing for det framtidige yrket deira. Lærarar og elevar får tilgang til fleire tema som er aktuelle å ta med seg i undervisninga. Lillian Markussen avsluttar rapporten med å skrive: "Sist, men ikkje minst, skjønner elevene at vi bryr oss, og det gjør det også lettere å bygge gode relasjoner". (Kjelde: Lillian Markussen: Hospiteringsprosjekt på avdeling TIP Borgund vgs. 2013).

Tett samarbeid mellom Sykkylven vidaregåande skule og Ekornes

Det er gode band mellom Sykkylven vgs. og møbelprodusenten Ekornes. Ekornes blei starta i 1934 og er den største møbelprodusenten i Norden. Ekornes er ei stor lærlingbedrift, og lærarar på Sykkylven får tilbod om å hospitere for å sette seg betre inn i dei ulike fagområda. Bedrifta bidreg med nytt utstyr til skulen. På programområdet Industriell møbelproduksjon har Ekornes utplassert to av dei nyaste industri-

robotane sine til bruk i undervisninga. Samarbeidet med Ekornes har ført til tettare kontakt mellom lærarane på fellesfag og programfag.

Ekornes har kundar over heile verda og 16 salskontor utanlands. Det er meir enn 80 ulike yrke representerte i bedrifta, men felles for dei aller fleste er at det

å kunne framandspråk, og særleg engelsk, er ein viktig kompetanse å ha. Engelsk er forretningspråket i heile organisasjonen. Det blir tydeleg når ein ser korleis Ekornes søker etter nye medarbeidarar. I stillingsannonsane kan ein finne formuleringar som "må beherske engelsk" og "gjernge gode språkkunnskaper utover ett skandinavisk språk og engelsk".

Ekornes har hatt eigne språkkurs for dei tilsette, men no har dei berre slike språkkurs etter behov. Ekornes har og utarbeidd si eiga engelske fagordliste.

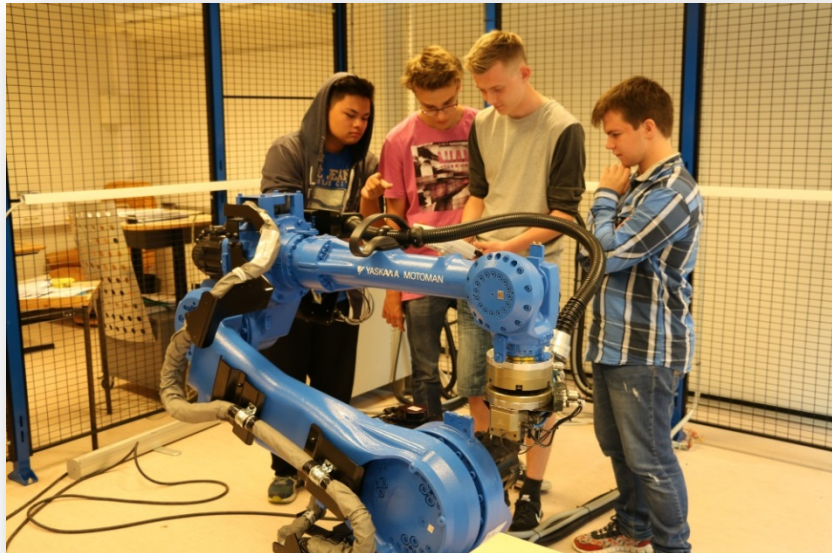


Foto: Dagfinn Fredly, Sykkylven vgs.

Saugbrugs ut i skolen – skolen inn i Saugbrugs

Halden videregående skole og Norske Skog, Saugbrugs ligger nesten vegg i vegg og har gjennom 25 år samarbeidet om utplassering av lærlinger i mange fag. Det opplegget de har utviklet for elevene på TIP og Vg2 Kjemiprosess for å øke kvaliteten på opplæringen og styrke gjennomføringen, er spesielt og omtales her.

Samarbeidet med bedriften starter allerede på Vg1 Teknikk og industriell produksjon. Elevene går gjennom et introduksjonskurs på Saugbrugs med praktisk opplæring i HMS, vedlikehold m.m., samt at de gjennomfører et eget sikkerhetskurs. På Vg2 Kjemiprosess, i faget Prosjekt til fordyping, er elevene i høstsemesteret utplassert to dager i uka på fabrikk. Gjennom 10 uker ruller de mellom de forskjellige områdene i produksjonsprosessen av papir. Etter jul



Video: www.fremmedspraksenteret.no/FYR

velger de å fordype seg i ett område, og tilstedeværelsen på bedriften øker. Saugbrugs har fått tillatelse av fylkeskommunen til å lage muntlig/praktisk tentamener i januar og mai pluss en avsluttende eksamen i juni. Flere av lærlingene får også sommerjobb på Saugbrugs og til slutt tilbud om å bli lærling – og mange også fast jobb etter avsluttet fagprøve. I skoleåret 2014/2015 var det 17 elever på Vg2 Kjemiprosess på Halden videregående skole; 10 av disse fikk lærlingplass på Saugbrugs – 5 har blitt lærlinger i andre bedrifter i Østfold.

Faglærer på Halden videregående skole og tidligere opplæringsleder på Saugbrugs, Jan Åke Fredén, forteller at Saugbrugs er en bedrift med medarbeidere fra mange land, og de som skal jobbe på fabrikken må kunne forklare arbeidsoperasjoner og kommunisere på engelsk. Saugbrugs har også sendt lærlinger til land hvor arbeidsspråket er engelsk. Flere av manualene som er i bruk, er på engelsk; det samme gjelder fagvokabularet. Lærlingene må også kunne skrive logg på engelsk og får opplæring i dette i engelsktimene.

Engelsk	
Fabric	= avvanningsvire
White water	= resirkulert vann
Sweetener	= Påleggsmasse
Latency	= kar/tank for utretting av fiber
Target	= mål, målsetting
Bed	= svevende sand-seng
Claims	= reklamasjoner

Kilde: J. Fredén. Foredrag på FYR-samling for engelsk. 2012.

I perioden 2004-2006 ble Saugbrugs utpekt til demonstrasjonsbedrift av Utdanningsdirektoratet fordi bedriften har utmerket seg i arbeidet med å heve kvaliteten på norsk fagopplæring. Dette må bl.a. sees i lys av det samarbeidet bedriften har med Halden vgs.

Fremmedspråksenteret har laget en egen video som viser hvordan Halden videregående skole og Saugbrugs arbeider sammen om opplæringen for elevene. Der møter vi elever som forteller hvorfor det er viktig å ha kompetanse i engelsk for å jobbe i denne bedriften. Du finner videoen på Fremmedspråksenterets FYR-sider.

Olav Duun vgs. i Namsos: Samarbeid om bygging av passivhus

Olav Duun vgs. er med i et samarbeidsprosjekt om å restaurere og bygge om en omsorgsbolig til passivhus. Et nytt tilbygg er også en del av arbeidet. Prosjektet startet skoleåret 2014/15 og fortsetter i 2015/16. Prosjektet er unikt fordi det er et stort samhandlingsprosjekt der man skal lytte til brukernes behov samtidig som man skal innfri de miljø- og byggetekniske krav som kjennetegner et passivhus. Elever fra Vg2 Klima-, energi og miljøteknikk, Vg2 Byggeteknikk, Vg1 Elektrofag og Vg1 Helse- og oppvekstfag fra Olav Duun og en rekke lokale bedrifter er involvert i prosjektet.

Prosjektet drives av Overhalla kommune og er delvis finansiert av Husbanken. SINTEF Byggforsk er faglig ansvarlig, gir råd og



Elever i klasse 2BYA i arbeid med tilbygget.
Foto: Ståle Tranås, Olav Duun vgs.

gjennomfører fire kursdager for elever og lærere i løpet av skoleåret. Der blir også de lokale bedriftene i prosjektet invitert til å være med.

Passivhus vil bli fremtidens byggestandard. Elevene som er med på prosjektet, høster spesialkompetanse i faget sitt, noe som vil gjøre dem attraktive på arbeidsmarkedet.

Lærer på Vg2 Byggteknikk, Ståle Tranås, har opprettet en blogg for prosjektet der byggeprosessen dokumenteres: <http://passivhusprosjektoverhalla.blogg.no>. Fellesfaglærerne i engelsk og norsk skal ta arbeid med bloggen inn i undervisningen.

Liknende samarbeidsprosjekter finnes også andre steder i landet, f.eks. på Hitra i Sør-Trøndelag og Blakstad i Aust-Agder.

Bilder og illustrasjoner

Her listes kilder for bilder brukt i publikasjonen. Dette omfatter ikke bilder hvor kildeanvising er angitt direkte i teksten og bilder og illustrasjoner eid/lagd av Fremmedspråksenteret. Bildene står i den rekkefølgen de forekommer i teksten.

- Scaffolding: Kjøpt fra Dreamstime

- Shakespeare in Fashion:

Jessica av Samuel Luke Fildes (1843-1927). Luke Fildes [Public domain], via Wikimedia Commons.

Alexander McQueen design 2008. By theSmartStylist.com. Creative Commons licenses, via Wikimedia Commons

- My patient needs nursing: Kjøpt fra Dreamstime

- The creation of a self-portrait: Grotesque Self-portrait av Andrea Mantegna (1431-1506). Andrea Mantegna [Public domain], via Wikimedia Commons

- Health, Environment and Safety (HES) in Agriculture, Fishing and Forestry: Bilete: "You can't snub safety clothing without inviting accidents". Time: 1941 - 1945. This file was provided to Wikimedia Commons by the National Archives and Records Administration, USA.

- Working With Recipes Chocolate cupcakes, by Brynn (Own work)

<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>, via Wikimedia Commons

- Safe Use of Tools: Angle Grinder : kjøpt av Dreamstime

Babel-videokamera: McKarri [GFDL. <http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>]. Creative Commons Licenses, via Wikimedia Commons

- There Are No Good Reasons for Looking the Other Way: Operation Unified Response DVIDS244512 By Petty Officer 3rd Class Joshua Nistas. Public domain, via Wikimedia Commons

- Rolleskriving: Young kid on playstructure. Image courtesy of photostock at FreeDigitalPhotos.net

- Sorteringsspill med ord-/begrepsforklaringer: Salão do Automóvel 2010 04. By Mateus S. Figueiredo (Eget verk) [CC BY-SA 4.0, via Wikimedia Commons

- Hot seat: By The East Vision ([theeastvision.info./wordpress](http://theeastvision.info/)) [CC0], via Wikimedia Commons

- Act it out! P_culture. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:P_culture.svg

- Talenter i vekslingsmodell: Bilde kjøpt fra Dreamstime

Litteratur

Allen, J. *Words, Words, Words*. 1999. Stenhouse Publishers, USA

Fremmedspråksenteret: Ostad, J. og Pettersen, K.D (red). 2009. Leseveiledning i engelsk (kun digital)

B. H. Blå og K.D. Pettersen. 2011. *Det er verdt å lese*. Fremmedspråksenteret

B.H. Blå og K.D. Pettersen. 2014. *Lesing som grunnleggende ferdighet i engelsk og fremmedspråk*.

Fremmedspråksenteret

Fremmedspråksenterets nettside om FYR: www.fremmedspraksenteret.no/fyr

Kagan, S & J. Stenlev. 2013. *Coperative Learning*. Alinea, Danmark

NDLA: fyr.ndla.no

R. Ritchart, Church. M, Morrison, K. *Making Thinking Visible*. 2011. Jossey-Bass.

Schønfeldt. E. *Tilpasset opplæring i klasserommet*. DysleksiNorge.

Ann L. Sylte. 2013. *Profesjons-pedagogikk*. 2013. Gyldendal.

Trøndelag Forskning og Utvikling AS. 2014. *Yrkesretting og relevans i fellesfagene. Hovedrapport med sammenstillinger og analyse*. Trondheim.

Utdanningsdirektoratet. 2014. *Rammeverk for FYR-prosjektet (2014 – 2016)*.

Utdanningsdirektoratet. 2014a. Merknader til § 3-30 Lokalt gitt eksamen i vidaregående opplæring